

במלאת 70 שנה להסתלקות מרן ראמרי אמת' זי"ע
גליון מיוחד

המבשר קהילות

חצרות חסידים | משפחות | קהילות קודש | אנשי אמת

יום שלישי א' בסיון תשע"ח | גליון 438

הרבנית הצוה"ח מ' מאטיל לוין ע"ה מתארת מקרוב את מסע ההצלה המופלא של אביה כ"ק הרבי זי"ע

העדות שלא פורסמה

אמרי אמת

70 שנה להסתלקותו של כ"ק מרן אדמו"ר ה'אמרי אמת' מגור זי"ע חג השבועות תש"ח - תשע"ח

מחקרים
היסטוריים

•

מסמכים
חדשים

•

אוצרות
ומכמנים

משפחה וקורותיה

מקורות וקורות שמות המשפחות מקרב מחננו, צור מחצבתם, הרקע לשם, סיפורים ושיבי היסטוריה

משפחת מלמד

המלמד תורה

משני כיונים קשורה משפחת 'מלמד' לחג מתן תורתנו. הראשון והמרכזי - כשמו כן הוא, אות לכך שאבי המשפחה היה 'מלמד' שלימד תורה לבני ישראל ואילף את צעירי צאן קדשים בשבילי דנהרדעא ופומפדיטא; הכיוון השני, הוא האחדות 'כאיש אחד בלב אחד' המאחד את בני ישראל בכל מקום שהם עם התורה הקדושה; שכן משפחה זו ייחודית בכך שהיא מצויה בכל גוני הקשת היהודית ויהודים בארצות ויבשות שונות נשאו ועודם נושאים את שם המשפחה - מלמד.

בפזורת הגולה

לא בכל מדינה בה התגוררו יהודים, היתה ליבראליות בקרב הפקידים הממונים על קביעת שמות המשפחה, שנתנה לכל אחד חופש מוחלט לבחירת שם המשפחה. במקומות רבים תוחמו שמות המשפחה אל מגבלות השפה המקומית וכל שם משפחה שאינו נהגה בשפה המדוברת - נפסל כמורה. מאידך, במקומות בהם כן ניתן חופש בבחירת השם, אנו מוצאים שמות שונים בשפת לשון הקודש ואפילו בראשי תיבות. בכל אחד מאותם מקומות, קמה בין היתר משפחה בשם 'מלמד'. היו אלה מלמדי התינוקות, מנחלי התורה לדור הבא אחריהם, שקראו לעצמם ולזרעיהם אחריהם בשם זה.

כך היא - לשם דוגמא - משפחת 'מלמד' הפרסית שמקורה הקדום נטוע בעיר 'שיראז'; משפחה מכובדת מאד בעלת היסטוריה מפוארת שמבני בניה צמח הגאון רבי רחמים מלמד הכהן זצ"ל שהרביץ תורה בעיר הקודש והמקדש לפני שנות דור. וכך הן משפחות מלמד מבני ליטא ומבני פולין.

בטעות

אחת ממשפחות מלמד, היא זו הליטאית, המתייחסת למלמד דרדקי - רבי אברהם מרדכי, איש עיירת בירז' שבמחוז פונוב' הליטאית. שמה של המשפחה במקור היה בכלל 'אופנהיים', שם משפחה שנוסד הרבה לפני שהחוק חייב נשיאת שם כזה, עוד

קוראים החפצים לשתף אותנו בקורות משפחותיהם וסיפוריהן, מוזמנים ליצור קשר ובעזשית' בהמשך יופיעו הדברים עלי גליון. g0504183510@gmail.com

מפענח נעלמים

דיון שבועי של כותב המדור עם המומחה לפענוח תמונות הרב ישכר בעריש ווייס מארה"ב

עליונים ששו ותחתונים עלזו מפזזים ומכרכרים לכבוד התורה

!! גנזל: תמונה קלאסית של 'חג מתן תורה' - קבוצת רבנים נשואי פנים מוקפת בקבוצת תלמידים צעירי, דלילה יחסית, מרקדים ברחובה של עיר וספרי תורה בידיהם. מצד אחד, טבעית היא המסקנה שמדובר בתצלום מההכנסת ספר תורה, שכן חופה יש כאן, ספרי תורה מעוטרים יש כאן ואף נהרה שפוכה על פני הצפים. מאידך גיסא, קהל המלווים קטן יחסית להכנסת ספר תורה, מה עוד שבידיהם אחוזים לפחות שלושה ספרי תורה. במה באמת מדובר?

הרב ווייס: אכן תהלוכת ספרי תורה יש כאן, אבל לא מדובר בהכנסת ספר תורה, אלא בהעברת ספרי תורה מההיכל הישן והוותיק של ישיבת גייטסהד שבאנגליה, אל המבנה החדש. היה זה בין כסא לעשור של שנת תשכ"ב, כאשר בחורי הישיבה המיתולוגית שבגייטסהד עברו ללמוד בהיכל החדש ובתהלוכה צנועה, בראשותם של ראשי הישיבה, הועברו ספרי התורה אל ההיכל החדש. תהלוכה זו - נצפית בתמונה שלפנינו.

הרב ווייס: מתחת לחופה רואים מימין לשמאל את הרבנים הגאונים, רבי אליעזר הלוי קאהאן ר"מ ומנהל רוחני דישיבת בית יוסף גייטסהד, רב הקהילה בגייטסהד רבי נפתלי שקוביצקי, ושאר ראשי הישיבה. חלוצים לפני התהלוכה מימין לשמאל: רבי חיים עוזר גורביץ, רבי שמריהו גרוסנס, רבי אהרן דוד דונר, רבי שלמה דונר.

חמישה מי יודע

1. איזה איחול מאחלים בקרב חסידי חב"ד בחג מתן תורה?
2. מלבד יום פטירתו, במה עוד קשור דוד המלך לחג השבועות?
3. באיזו שושלת נהוג להגיד בשבועות 'קרעפיל פשעטלי' (פלפול בעת אכילת הקרעפלעך המסורתיים)?
4. כמה השערות יש בקרב החוקרים לגבי זיהו 'הר סיני' עליו ניתנה התורה, בימינו?
5. מי הלחין את הניגון המרטיט המושר בקהילות רבות על 'אהבה רבה' בחג השבועות?

תשובות בעמ' 25

מבט היסטורי

מחוז זיילנד, הולנד

תמונה ישנה (ככל הנראה מתקופת טרום השואה) מתעדת את קישוטו של ביהמ"ס באחת העירות במחוז זיילנד שבהולנד. כמה הולנדי-אופייני הוא מראה הפרחים השונים המתווספים אל נעשי מראשיתו, שכן הולנד ידועה בפרחיה משובבי המראה.

גיילינגן, גרמניה

ארון הקודש באחד מבתי הכנסת בעיר גיילינגן שבגרמניה (על פי הכיתוב, נתרמה הפרכת לע"נ אדם שנפטר בשנת תרצ"ג, מוכרח אפה שהתמונה צולמה לאחר שנה זו) מעוטרת אף היא בסמליות בשילוב של ענפים ופרחים בהירים.

צ'שין, פולין

התצלום שלפנינו מתוארך לשנת תרס"ו, לפני למעלה מ-110 שנים. הוא צולם בביהמ"ד המרכזי בעיירה הדרום פולנית - צ'שין (ברגיה החסידית-פולנית: טעשין) והוא נותן לנו פרספקטיבה לסידור ענפים מויממליסטי ונשוא חן לקראת מתן תורה.

מקשטים את היכל ה'

קדמון הוא מנהג קישוט בית הכנסת בחג השבועות, עתיק יומין. טעמים שונים ניתנו למנהג זה, הצד השווה שבכולם הוא בית ה' ההופך למקושט ומעוטרת בענשים. כמה מרתק יהיה איפה להציץ במבט היסטורי אל ימים עברו ואל הסגנון המעניין בו קושטו בתי הכנסת, כל מקום עתיק וסגנונו הוא.

בויטנויסן, גרמניה

תמונה נוספת מגרמניה, ישנה אף היא, מרגשת בעיטורה וקישוטיה לכבוד חג קבלת התורה. הענפים והפרחים תלויים ומפוזרים בשלל עצובים וזיכר שיהודים עמלו שעות רבות כדי לפאר את בית ה'.

הקדמה

אורו של צדיק

כ"ק מרן אדמו"ר האמרי אמת' זי"ע היה מהצדיקים אשר עמד הקב"ה והצילן כאור מאש, למען החיות עם רב ולהיות אורו של עולם באותן שנים של תופת ולאחריהן. בעלות ארי מעמק הבכא לא חש לשברון כי אם לגאולה, לקימום ולבנין היהדות החרדית.

עוד בהיותו בגור, ארץ מגורי אבותיו הקדושים, הוזיה אור של אמונה וקדושה בלכבות אלפי חסידיו ורבבות שלומי אמני ישראל אשר ענו אחריו מקודש מקודש, וכבר אמר בנו הק' שעלה על כסא קדשו כ"ק מרן אדמו"ר ה'בית ישראל' זי"ע אחר מיטתו: "לא היה בדורות האחרונים כמוך, שהכניס כל כך הרבה אמונה בלבבות כל כך הרבה המונים".

כאן בארץ הקודש, כאשר ניצל במסע ההצלה המופלא, מצא אבן פינה להמשיך את מורשתו, כאשר כבר בשנת תרפ"ד הקים לתפארה את ישיבת שפת אמת בעזרתה של אגודת ישראל הירושלמית. בעיר הקודש והמקדש היה לאלומת אור שהשליכה שביבי נוגה סביב, ורבים ניאותו לאורו המבהיק והצח. במסדרותיה של אגודת ישראל בארץ ישראל היה לראש ולמנהיג, וככל אשר אמר כן עשו ללא שהיה בכל מקהלות היהדות הנאמנה בארץ חמדת אבות.

אגודת ישראל בארץ ישראל חייבת תודה לכ"ק הרבי זי"ע אשר עמד ליד עריסתה של אגודת ישראל יחד עם מרן הגרי"ח זוננפלד זי"ע בעת שקמה ונוסדה בחולו של מועד פסח תרפ"א, בביקורו הראשון של הרבי זי"ע בארה"ק. גם כאשר חשכו המאורות בשנת תרצ"ב כשהגרי"ח נלקח לבית עולמו, היה זה כ"ק הרבי זי"ע שייחד עם מרן הגרי"ח זי"ע עמדו כצור חלמיש על זכותה של היהדות החרדית לבחור לה רב ומורה דרך לעצמה, ובעקבות כך עלה מרן הגרי"ח דושינסקי זי"ע על כס הרבנות בארעא קדישא.

בגיליון זה מופיעים פרקים חשובים מספר ימי חייו של הרבי זי"ע. מסע ההצלה המופלא כפי שגרשם מביתו הרבני הצה"ח מרת דבורה מאטיל לזין ע"ה; מסמכים מרתקים על הנהגתו הנאדרת בקודש באגודת ישראל ובמערכות היהדות החרדית בארץ הקודש; ועל השנה האחרונה בטרם עלה לאור באור החיים.

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל, אמן

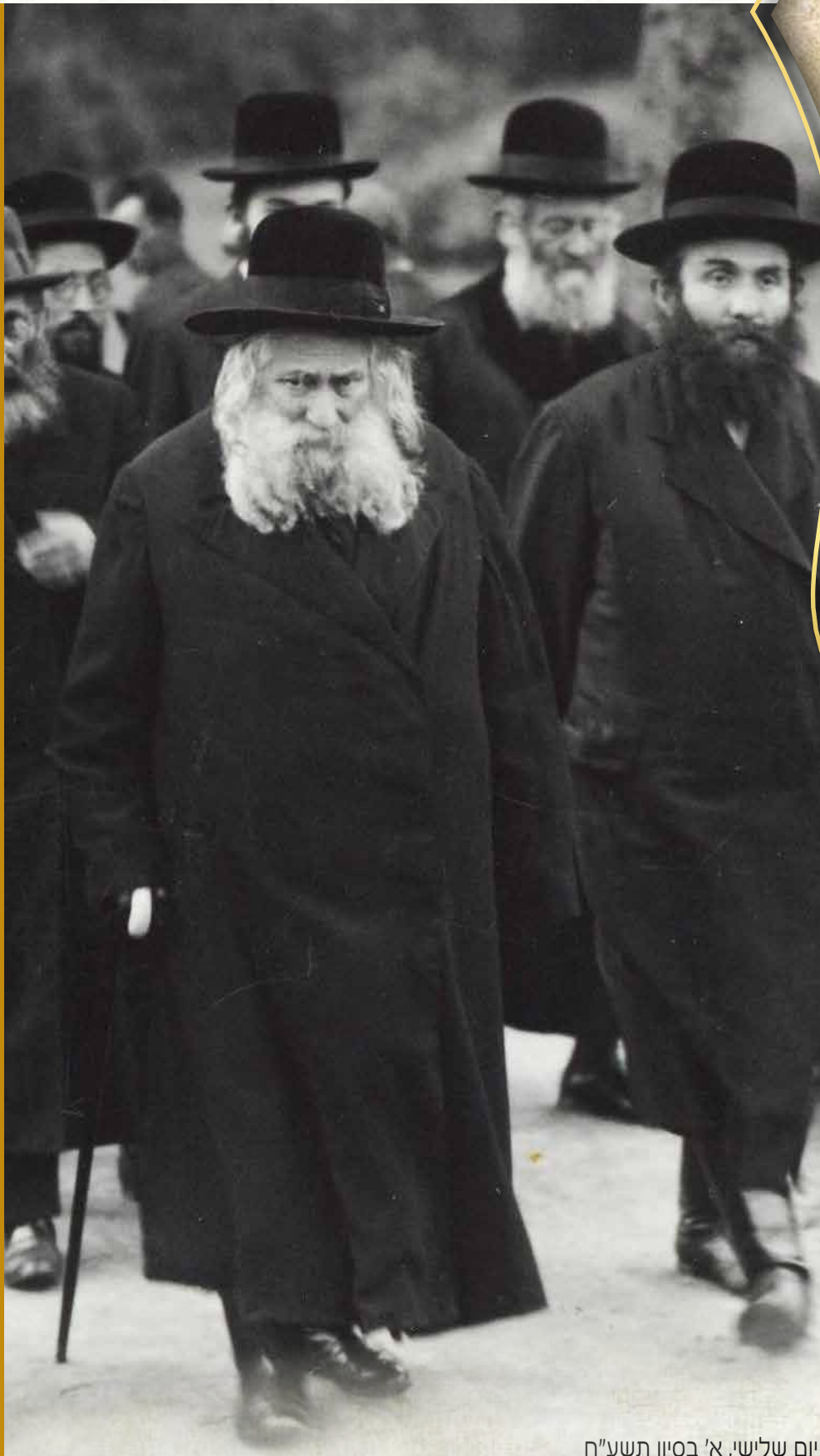
מערכת 'קהילות'

עדות

מסע ההצלה

עדות אותנטית על
השתלשלות מסע ההצלה

פרטום
ראשון
ובלעדי

איך נתארגנה
היציאה וכל
הרפתקאות
הדרך | עדות
אישית

מרתקת מפי
בתו הרבנית
הצוה"ח מרת
דבורה מאטיל
לוינ ע"ה, א' רבי
יצחק מאיר
הכהן לוינ זצ"ל
| בצל אב

על העדות

מגלגלין זכות על ידי זכאי, וזוכה 'המבשר' לפרסם לראשונה את עדותה המרטיטה והמרגשת של הרבנית הצוה"ח מרת דבורה מאטיל לוינ ע"ה, בתו של כ"ק מרן אדמו"ר ה'אמרי אמת' זי"ע, המספרת את כל השתלשלות מסע ההצלה מפולין הכבושה עד לארץ הקודש דרך טריאסט שבאיטליה.

חלקה של הרבנית לוינ ע"ה היה מכריע במסע הצלתו הפלאי של כ"ק ה'אמרי אמת' זי"ע. גם כאשר הסכנה היתה ברורה וריחפה ברחובותיה של וורשא, היתה היא אשר חגרה בעוז מתניה ותאמץ זרועותיה לטובת הצלת אביה הקדוש.

הרבנית ע"ה ניחונה בחכמה ובתבונה, בפקחות עמוקה ובבינה יתירה. כל כולה היתה שקועה - במסירות נפש של ממש - בהצלת מסע ההצלה, ונתנה את כל כוחותיה ומרצה לשם כך. רצה בעצמה לשתדלנים השונים, ניהלה את כל המגעים שנדרשו באותם ימים ושעות מלאי מתח וחרדה.

בעוד שדרכם של החסידים והנאמנים נמנעה מלפעול בשל שעת הסכנה האיומה בתחילת המלחמה כאשר רבים מהיהודים העוברים ברחוב נחטפו לעתיד קודר, שפר חלקן של בנות ישראל, שבאותה שעה עדיין נחשבו כמוגנות יותר מפני חטיפה. הרבנית ע"ה פעלה, אפוא, כמעט יחידה ועשתה כל מה שעלה בידה כדי להציל בית צדיקים.

היומן מורכב מתוך שיחותיה של הרבנית ע"ה. גם לאחר עריכת הדברים השארנו את הדיבורים בגוף ראשון, ומבלי לשנות הרבה מסגנון הדברים, כפי שהיא הציגה אותם.

זוהי עדות נאמנה שנרשמה בדם הלב, מתוך התופת, מתוך הגלות ומתוך הגאולה.

ומכאן, רשות הדברים לעדות המסעירה על דרכי צדיק נשגב, מדברנא דאומתיה, בימי שואה וצער:

ברצוני לספר על נס ההצלה של אבינו מורינו האדמו"ר מגור, זכר צדיק לברכה. הייתי קשורה בו בכל שנות חייו, ויודעת אני שכל ענייני כלליישראל וכל נטל צרות היהודים בעולם היו מוטלים על שכמו - על אודות נס הצלה זה שהיו לכך תוצאות חשובות לכלל ישראל, יש לי הרבה לספר.

הנס אירע בערב ראש-חודש ניסן שנת ת"ש. האמת היא שלעת מחלת אבינו עוד יותר נתקשרתי אליו ובפרט באותם חודשי החורף של שנת ת"ש, שנת ראשית הפורענות הנוראה שהוטחה על יהדות פולין, לאחר שאבינו נמלט מהעירדה גור מפני אימת הצורים הנאצים והסתתר בכל מיני מקומות בווארשה, אז הייתי "המקשרת" בין אבינו החולה הנמצא במחבוא לבין העולם מבחוץ.

יש לי הרבה לספר על מחלתו של אבינו מוריני, שמצבו הורע בהרבה מאז פגעה הפצצה הגרמנית במקלט שבו מצא מחסה בווארשה הנצורה. בכל אותם החודשים הקשים החל מחודש תשרי ועד ראש-חודש ניסן, היום שוכנינו לצאת בחסדי השם יתברך מעמק הבכא, ביקרתי יום-יום אצל אבינו החולה, על אף תנאי הסודיות.

בכל העניינים של הכנת היציאה החשאית היה לי חלק רב, ובאתי לספר כמה דברים בלתי-ידועים, למען ידעו הדורות הבאים על גורל הנס והפלא של הצלת אבינו מוריני, מנהיג ישראל מתוך כפות החיות הטורפות.

כל השנים קוייתי שבני יקרי המחונן ה'ר' לייבל ז"ל, סופר ברוך כשרונות יעלה את הדברים על הכתב ויפרסם ספר מפורט על על כל קורות חיי אבינו מוריני.

לאחר האסון הנורא, בהילקח בנגו בדמי ימיו ואני אם שכולה ולא יכולה לשכוח זאת, ברצוני להשלים את התמונה המופלאה של נס ההצלה בפרט מה ששייך לארגון "הצד הפנימי" של מסע ההצלה, שבו התעסקתי.

העדות

איך נרקמו החוטים הראשוניים של מסע ההצלה | הפתק הסודי מאת הועד באמריקה שהוברח בתוך סיגריה

איך נרקמו החוטים הראשוניים? בעלי היקר והגמורץ הבלתי-נשכח, רבי איצ'ה מאיר ז"ל, נחשב כיד ימינו של אבינו מוריני. מי כמוני יודעת להעיד שהיה ממש יד ימינו של אבינו בהרבה עניינים הנוגעים לכלל ישראל, ועד היום נמצאת ברשותי תיבה מלאה וגדושה במאות אגרות ופתקאות בכתב-יד קדוש, שנשלחו לבעלי, שבמרבית שנות חייו היה מראשי המנהיגים של יהדות התורה.

בין כל התפקידים המרובים שנשא בהם בעלי ז"ל, הקדיש זמן ועמל רב לענייני הקהילה היהודית בווארשה, בהיות הדובר הראשי מעל במת הקהילה והאיש שקבע במשך שנים רבות את קו ההנהגה בניהול הקהילה היהודית הגדולה ביתר בעולם כולו.

כשכבשו הנאצים הארורים את ווארשה, ראשית פעולתם הייתה להטיל פחד ואימים על ראשי הקהילה שם. כשנכנסו ראשי הגסטאפו לבניין הראשי של הקהילה ברחוב גז'יבובסקה 26, הייתה בידם רשימה של כל חברי מועצת הקהילה ובו במקום הוציאו פקודה דרוקנית שכל אלה מחוייבים להתייצב אישית במשרדי הגסטאפו משום שכולם ימונו כחברים ב"וידען-ראט" תחת פיקוח גרמני.

בעלי המנוח, שהיה ידוע כמדינאי המרחיק ראות, הרגיש תיכף בחושו הפוליטי המפותח, כי "את אשר יגורנו בא", ולאחר התייעצות דחופה החליט לרדת למחתרת, זאת אומרת להסתתר במקום מחבוא סודי ביותר, ולא להופיע כלל בשעת ההתייצבות לשם הקמת הוידען-ראט בווארשה.

מאז חי בעלי במקום-סתר, ורק אנשי-קשר בודדים מבני משפחתנו הקרובים ביותר ידעו את הכתובת שלו. בעיר נפוצו שמועות שהוא הצליח לברוח מווארשה מעבר לגבולות פולין וכך גם נמסר לאנשי הגסטאפו. כאשר באו כל מיני טיפוסים אל ביתנו, ברחוב מאריאנסקה מספר 2, וחקרו אותי היכן בעלי - אמרתי, שבעצמי אינני יודעת לאן נעלם. יש לו המון ידידים בעולם והם בטח דאגו לסדר עבורו דרכון ונסיעה לחוץ-לארץ.

והנה, יום אחד נכנס לדירתו גוי בלתי-מוכר, המדבר פולנית בצורה משובשת ומציג את עצמו בלשון כוזב: " - מאדאם לוינ, אין לך מה לפחד! שמי אנני-ינר וואלר, ואני באתי כשליח מן הועד באמריקה להציל את הרבי מגור!"

באומרו זאת הסתכל מסביבו והוציא סיגריה מהקופסה שבידו, אך במקום להצית את הסיגריה ולבקש רשות לעשן אצלי בבית - קרע אותה לחתיכות ומתוך הפיה משך דק שהיה מגולל בפנים ומסר לי:

" - מאדאם לווינ! זה פתק סודי שעלי להעביר לבעלך הרב לווינ. לא ידעתי את הכתובת שלכם הלכתי לבניין הקהילה ושאלתי היכן הרב לווינ. אמרו לי שהוא איננו ונתנו לי כתובת דירתו, כדי שאוכל לדבר עם הגברת..." החזקתי את הפתק ביד, והאותיות היו כל-כך קטנות שהקשיתי לקרוא. חתני היקר ר' שמחה רפפורט, השם ינקום דמו, שהיה בחור השני, עזר לי לפענח את מה שהיה כתוב בפתק הועיר בלשון הקודש, בערך כך: "המוכ"ז איש מהימן. הוא שליחנו, ויעשה הכל לארגן את הנסיעה. אפשר לדבר עמו על הכל".

על הפתק היו חתומים: הרב מגדל כשר, מרדכי גולדמן (שעמד בראש "אוצר הספרים" בניו יורק) ור' בנימין הנדלס (שהיה מאנשי אגודת ישראל בווארשה ומידידי בעלי).

חתני לקח את הפתק הסודי, כדי להעבירו לבעלי במקום הסתר שלו. ברגע שראה בעלי את הפתק, אמר: יא יא, איך דער קאן דער כתב פון רבי מגדל כשר (פרט זה סיפר הרה"ח ר' שמחה בלכרוביץ ז"ל).

בעלי יעץ לו לחתני, שילך עם השליח מאמריקה אל ר' משה מארק, שיש לו קשר הדוק עם מנהל הסניף הווארשאי של חברת הספנות האיטלקית "ללויד טריאסטיאנו" - חרביא (אציל בפולנית) סטפן פורייסקי. כך נמשך ר' משה מארק לעניין ההצלה והפעולה החלה.נמשך ר' משה מארק לעניין ההצלה והפעולה החלה.

הסכנה כי "מתווכים" שעמדו בקשרים עם הגסטאפו יגלו את הסוד | אלו שבאו והציעו בסודי-סודות כי יש להם "מהלכים" אצל אנשי שררה

היו כמה בעיות וסכנות חמורות. התנאי הראשון להצלחת העניין - לשמור על סודיות מוחלטת. גם הכתובת של אבינו מוריני שנחתלה מדי פעם, שנתמרה בסוד כמנס. אחי הצעיר [כ"ק מרן אדמו"ר ה'לב שמחה' מגור זצ"ל], אשר אני זוכרת היטב את ה'ברית' שלו, כשהסבא בעל ה'שפת אמת' נתן לו את שמו על שם הרבי ר' בונם מפשיסחא והיה אז חרוש בעיני החסידים - עבר אז מלודז' לווארשה והוא שערך במו ידו כתי-התחייבות אישית, וכל אחד שנמסר לו הכתובת הסודית חתם באיסור חמור ובשמאל לכל לגלות לשום אדם את הסוד הזה. אולם את עניין ההצלה הקפידו לשמור כי כמה וכמה. רק מתי מספר מנאמני בית האדמו"ר ידעו בכלל אודות בוא השליח מאמריקה. בעת ההיא הסתובבו בתוך המהומה הנוראה של ווארשה הכבושה כמה "מאכערים", מתווכים שונים, פקידים לשעבר בחברות נסיעות שהיה להם נסיון וידע במקצוע התיירות והם היו בעלי קשר עם פקידים במשרדי הממשלה הפולנית שעבדו במחלקת הפספורטים (דרכונים).

רבים היו בעלי הון, שראו לפניהם מטרה אחת - לברוח מפולין בכל מחיר. רשמית, הייתה אז תוחה הדרך מפולין דרך אוסטריה, שהשתייכה לגרמניה מאז ה'אנשלוס' (ס'פוח). עד לגבול האיטליק, מכיוון שאיטליה הפאשיסטית הייתה קשורה בברית צבאית אחת עם גרמניה הנאצית. לכן, כל מי שהיה לו מספיק כסף ברשותו וליבו דוחפו להימלט, דאג לקנות שני דברים: פספורט פולני, שעוד היה בתוקפו, עם ויות כניסה לאיטליה. כמובן, שלכך נדרש "היתר יציאה" בדמות חותמת מטעם הגסטאפו, המשטרה הנאצית החשאית, שנטבע בדרכו. זה נקרא בגרמנית "אאוס ווייז".

והנה, פעמים התדפקו על דלתות ביתי "מאכערים" כאלה, שבאו והציעו לי בסודי-סודות, היות ויש להם "מהלכים" אצל אנשי שררה ולהם גם "גישה" אצל קציני הגסטאפו בווארשה, הם מוכנים להשיג "רשות יציאה"

העדות

ה

תכניות ותקוות

היו תכניות להציל את כל אחיו של כ"ק ה'אמרי אמת', וקיוו שלאחר היציאה לחוץ לארץ יוקל לפעול | כיצד ברגע האחרון שלפני היציאה מווארשה הצליחה להכניס "שם חדש" בתוך רשימת הנוסעים המאושרים

ברגע האחרון ממש, לפני שיצאנו בשעה מוצלחת ורבת־חסד כוז מווארשה, הצלחתי להציל עוד נפש אחת מבין נכדי אבינו מורינו זצ"ל.

"רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום". הפסוק מתהלים מסביר לנו הכל. כמה מחשבות היו לנו אז, איך להוציא מפולין הכבושה, משלטון הצוררים האכזריים, את בני משפחותינו, אשר עבורם השתדלו במיוחד באמריקה. החשבון הפשוט וההגיוני שהדריך אותנו – כי מקודם צריך לדאוג בראש ובראשונה להציל את ראש משפחתנו עטרת־תפארת ישראל, את אבינו החולה. לאחר מכן כשנהיה בחוץ, בעולם החופשי, נוכל לפעול ביתר מרץ ואז נדאג לסדר את צאתם של אחיו הדגולים, דודינו בניו של בעל "שפת אמת", ויחד עמם את בני המשפחות של אחי ואחיותי, שהשארנו בווארשה.

והנה, בימים המכריעים לפני פרידתנו מווארשה, התעוררתי לפעול למען הצלת בן אחותי, היתום כמר בנימין מנחם, בנו של הקדוש ר' איצ'ה מאיר אלתר ה"ד, בנו של דודינו הצדיק רבי משה בצלאל ה"ד וחתנו של אבינו מורינו. נכמרו רחמי על הבחור הצעיר, שאביו הקדוש נהרג מפצצה גרמנית שהוטלה על ווארשה הנצורה, בהימצאו במחיצת אבינו מורינו, במקלט הזמני אשר ברחוב וואליצוב 17 בווארשה. יחד עמו נפגע מהפצצה הנבאי הנאמן של אבינו מורינו הקדוש רבי בונם לייבל הי"ד.

" – אולי אפשר לעשות דבר־מה עבור היתום ולצרפו באיזה אופן אל רכבת ההצלה?" – פנו אלי לבקש עצה ותושיה.

ואז החלטתי על צעד נועז למדי. ידעתי שזה כבר מאוחר מדי לפעול בדרך של השגת תעודת לידה מזויפת ולהכניס גם את שמו על הדרךון שלנו. ניסיתי איפוא להכניסו ברשימת "עשרת הנבחרים" שמתלווים אל אבינו מורינו ואשר מטה הגסטאפו בקראקוב חתם על הרשימה הזאת והוסיף עליה גושפנקא, מעין "אגרת ברזל" ("אייזערנער בריו" בלע"ז) שאסור לפגוע בו.

אבל איך "מבריחים" שם חדש לתוך הרשימה שהייתה מוכנה מכבר ושאושרה על־ידי השלטונות ברומא? אורתי עזו וניגשתי אל הקונסול האיטלקי, אשר הכרתיו בעזרתו של המנהל האציל פורייסקי. הקונסול קיבלני, בדמעות בעיניים החילוניות להתחנן בפניו, שנמצא בבית אבי הזקן הצדיק אחד מנכדיו, יתום, שאביו נהרג בהפצצת ווארשה. והוא בלי בית ובלי חסות, וצעיר הוא. לקחתי עימי צילום שלו מלפני שנים אחדות, ואמרתי שהוא נער כבן שלוש־עשרה ורחמנות גדולה עליו.

" – אדוני הקונסול, עשה לנו טובה, שלא נשכח אותה לעולמים. אנא, חפש עצה, שנוכל לקחת את הנער אתנו!" – הפצרתי בו.

" – איזו עצה יש – השיב הקונסול הנרגש – האפשרות היחידה היא להוסיף את שמו אל הרשימה המאושרת!

אני מוכן לעשות זאת, אבל אני לא יכול להיות אחראי שבגבולות לא יעצרו אותו!..".

בקיצור, הקונסול רשם את השם בנימין אלתר בקצה הרשימה, והחלטתי לקחתו אתנו. אמנם כל הזמן חרד ליבי שהעניין יצליח ולא יהפוך חלילה למוקש בדרך. ואכן זה היה נס שהבדיקות עברו מבלי שיגלו את "הנוסע הסמוי" הזה, שהוברח ממש לתוך רכבת ההצלה.

י

האוצר שהוברח

הבעיה החמורה איך להציל את אוסף כתבי־היד של 'שיחות השולחן' של ה'אמרי אמת' | על אף כל הסכנות לא ויתר הרי"מ לוין ז"ל על 'אוצר האגרות' שהיה ברשותו והצליח בכך

בעיה אחרת שהעסיקה אותנו לפני הנסיעה, לא מצאה לצערי את פתרונה. הכוונה – לכתבי־יד מתורות אבינו מורינו, שרשם במו ידיו מכל "שיחות השולחן".

השליח מאמריקה שדאג להבטיח ככל האפשר שלא ניתקל במכשולים בלתי צפויים בדרך, הציע שנשלח את כל המטען שלנו באמצעות חברת נסיעות גרמנית רשמית, שפתחה סניף בווארשה הכבושה. היות ורשיון־העליה לארץ ישראל עבור בעלי ובני־משפחתנו הועבר אלינו בדרך רשמית, ונרשמנו כחוק בתור "מהגרים" הנוסעים ברשות השלטונות הנאציים, הייה חבר הנסיעות הגרמנית מוכנה לטפל במטען שלנו, תמורת תשלום הגון, כמובן. ואז צפה אצלנו בבית השאלה הנוקבת: מה נוכל לקחת אתנו? חפצים אישיים, כמובן. אך לבעלי היה רכוש מיוחד שנחשב לאוצר יקר מפז, היה זה אוסף מכתבים אישיים מאת אבי האדמו"ר בעניינים שונים שעמדו ברומו של עולם היהדות. לבעלי, אשר ימים מספר לפני צאתנו מווארשה עזב את מקום מחבואו ועבר לדירתונו ברחוב מריאנסקה, העניין פשוט נגע בנפשו. "זה חלקי מכל עמלי" – התבטא. אך, הכיצד יכולים לקחת מכתבים אלה הכתובים בלשון הקודש כאשר הבוהקים הגרמניים יכולים לחשוף שככתבים נכללים דברים נגד השלטון הנאצי, שהם קראו לזאת "גרוייל־פרופוגנדה" ('תעמולת זוועה' יהודית)...

בהתייעצות עם השליח המיוחד מאמריקה הוחלט לנהוג בעניין העברת מכתבים וכתבי־יד כדלהלן: אין להסתכן ולקחת במוזדות של המטען האישי שכל אחד ליקח עמו ברכבת שום כתבי־יד ושום רשימות בעברית, משום שזה עלול לשמש אמתלא בעיני גורמים עוינים לעצור את כל שיירת הרבי באמצע הדרך ולסבך את הנסיעה אשר מאורגנת בהרדה ובוהירות שכוז.

יום שלישי, א' בסיון תשע"ח **המבשר קהילות** | 7

נשכבשו הנאצים האזורים את ווארשה, ראשית פעולתם הייתה להטיל פחד ואימים על ראשי הקהילה שם. הריסות ווארשה

הרבי הסתתר בכל מיני מקומות בווארשה. חסידי גור בווארשה

ביקור ראשי הגסטאפו בבנין הראשי של הקהילה ברחוב גי'ובובסקה 26. בני עם יסיו כ"ק הבית ישראל' מימין, וכ"ק הלב שמחה שמחה משמאל. למעלה: רבי אהרן דוד לוין, בנו של הרב מבנדין וחתן הרה"ק רבי משה בצלאל והשמאלי בנו של הגר"ם בידרמן.

לאחר שאבינו נמלט מהעיריה גור מפני אימת הצוררים הנאצים. חצר הקודש בגור

בעלי היקר והנכסין הבלתי־נשבת, רבי איצ'ה מאיר ז"ל. כש"ת רבי יצחק מאיר לוין ז"ל (במרכז, יושב) עם יסיו כ"ק הבית ישראל' מימין, וכ"ק הלב שמחה שמחה משמאל. למעלה: רבי אהרן דוד לוין, בנו של הרב מבנדין וחתן הרה"ק רבי משה בצלאל והשמאלי בנו של הגר"ם בידרמן.

עבור הרבי הזקן והחלש. אלא שהם דרשו עבור זאת הו־תועפות של מיליוני זהובים.
ודבר זה היה ברור לנו שאין כלל סכומים עצומים כאלו בידי אנ"ש, משום שהחסידיים העשירים איבדו את רכושם, בתי החרושת שלהם הופקעו מהם, מחסני סחורות רוקנו וכו'.
בעלי, שעל אף היותו במחבוא הוכנס בסוד הדברים, היה בדעה נחושה שאין להיעזר בשום גורם מפוקפק כזה במבצע הנסיעה שהיה די מסובך. ובכלל, טעות היא לחשוב שבעזרת כסף, במידה ובכלל נוכל לגייסו, נוכל לנהל משא ומתן עם הגסטאפו.

ואז גם התעורר החשד אצלנו, שמטרת ה"מאכערים" היא קודם כל להיוודע בדרך זו של ניהול משא ומתן סודי היכן מסתתר האדמו"ר, ולאחר מכן להרים את המחיר עד אין שיעור. לכן המסקנה הייתה, שהסיכוי היחיד להצלחת המשימה – למצוא איש בעל השפעה מכרעת שיעסוק בעניין "שלא על מנת לקבל פרס". וזה היה גם מן השמים שהמנהל הפולני של חברת "ללויד טריאסטינו" אבו התברר כגוי אציל, שעזר לנו בכל האפשרויות, ללא תשלום.

ה

ההשתלטות הנאצית

התווה ובוהו בפולין הכבושה בתקופה הראשונה של ההשתלטות הנאצית | נערמו הרבה אבני נגף, ונדרשו מאמצים והשתדלויות לקבל את הפתק הנכון מאת שלטונות המס

עשרות פעמים ביקרתי אצל המנהל פורייסקי במשרדו, אשר ברחוב שווינטרקושיסקה, בכל מיני סידורים ובכל מיני בעיות מבעיות שונות. תמיד התייחס אלי באדיבות רבה, והפקידים במשרד, בראותם שהמנהל מגלה יחס אישי אוהד לכל עניין הנסיעה של "הצדיק", אף הם היו אדיבים, ועל אף הצפיפות הנוראה שם הצלחתי לסדר שם את העניינים הדחופים.

קשה לשחזר את כל הקשיים והמכשולים, שצריך היה להתגבר עליהם. בווארשה הכבושה שרר, בפרט בחודשים הראשונים של הכיבוש, תווה ובוהו וערבוביה מוחלטת. הרבה משרדים ממשלתיים, וכן עירוניים, נשרפו ונהרסו בעת ההפצצות הגרמניות האכזריות על ווארשה הבירה. ביתר המשרדים היה בלבול מוחות, משום שהיתה התנגשות מתמדת בין שני כוחות בשלטון. מצד אחד נשארו הרבה פקידים פולניים בתפקידיהם, ומאידך – הרי הורכבו מעליהם מפקחים ומפקדים גרמניים.

באופן רשמי ההחלטות היו בידי הקצינים הנאצים הגבוהים, אבל כמה פקידים פולניים ידעו לסדר דברים "מתחת לשולחן", ונישטם הייתה חשובה מאוד.

כל מי שרצה להשיג היתר יציאה נדרש היה להגיש אישור מיוחד בשלטונות המסים הפולניים, שלא נשאר חייב שום כספים עבור מסים ממשלתיים ועירוניים. אישורים אלו היו תלויים לגמרי בידי הפקידים הפולניים. הרשות המוסמכת לכך, שיכלה לאשר שחשבון סולק – נמצאה במקום מושבו של האיש שרצה לצאת.

ובנקודה זו נערמו הרבה אבני נגף, ונדרשו מאמצים והשתדלויות לקבל את הפתק הנכון מאת שלטונות המס.

ת

אבני נגף

כל נתיבי־ההצלה היה זרוע מוקשים ואבני־נגף – ורק בחסדי השם יתברך התגברו על המכשולים

כל הזמן שעסקתנו בסידור העניינים השונים לקראת הנסיעה, הרגשה כבידה זו ליוותה אותי. ידעתי שהדרך זרועה מוקשים. על כל צעד ארבו מכשולים, ובכל צעד חשתי בעליל חסדי שמים.
השליח המיוחד מהועד באמריקה, הגוי וואלרי שהיה חצי איטלקי וחצי פולני (אמו הייתה פולניה), בא אלינו לווארשה שלוש פעמים. בפעם השניה כבר ידעתי ברורות שמשרד החוץ האיטלקי ברומא אישר עשר ויותות עבור קבוצת הצדיק מגור ומלווייו. ויותות אלו היו אישיות. לעומת זאת מי שהייתה בידו ויזה איטלקית בשם תושב ארץ ישראל או שהובטח למענו "סרטיפיקאט" (רשיון עליה) לארץ־ישראל מטעם הסוכנות היהודית, קיבל "ויזה משפחתית", שכללה את אשתו ואת ילדיו עד גיל 18 שנה. אצלנו היו שתי ויותות משפחתיות כאלו.

לאחר שליט"א הנוהג כיום ככתר האדמו"ר מגור ("כ"ק מרן אדמו"ר ה'לב שמחה' זו"ע"), הייתה זכות־כניסה לארץ ישראל, בחיותו תושב שם ולשהותו בפולין הייתה אופי ארעי. הויהה האיטלקית חלה אפוא על כל משפחתו. גם בעלי, אשר הנהלת הסוכנות היהודית בירושלים אישרה עבורו באופן מיוחד רשיון־עליה, קיבל בזכות זו דרכון משפחתי, ויכולנו לקחת אתנו את הילדים עד גיל 18.

בינדון זה התעוררו בעיות קשות, יחד עם זאת נפתחו גם סיכונים מסיימים. הבעיה בשביל משפחתנו הייתה שהבת הבכירה שלנו, יוכבד רבקה הי"ד, הייתה נשואה ולא יכלה לנסוע עם בעלה על חשבון הסרטיפיקאט שלנו. עבור בנינו הגדול לייבל ז"ל, ביקשנו עליכן לאשר עבורו זכות אביו ולהכניסו במקומו ברשימת עשרת המלווים של אבינו מורינו. נשארה לנו בעיה עם האח הצעיר במנו הבחור המפילג במעלות ומידות פנחס יעקב ז"ל, אבל מצאנו נצעה, שבעזרת משרד הנסיעות האיטלקי והודות למאמץ מיוחד מצדי, סידרנו עבורו "תעודת לידה" שבה הוא נרשם בגיל יותר צעיר... וכך הצטרף לדרכון שלנו.

6 | **המבשר קהילות** | יום שלישי, א' בסיון תשע"ח

חתני היקר ר' שמחה רפפורט, ה' ינקום דמו. רבי שמחה רפפורט, חתנו של הרבי

בעלי יעץ לחתני שילך עם השליח מאמריקה אל ר' משה מארק, הרב משה פראג (מארק)

הרה"ק רבי משה בצלאל אלתר זי"ע הי"ד

על הפתק היו חתומים: הרב מנדל כשר ומרדכי מולדסן שעמד בראש 'אוצר הספרים' בניו יורק. רבי מנדל כשר

ר' בנימין הנדלס (שהיה מאנשי אגודת ישראל בורשה ומידידי בעלי). באסיפה אגודאית (מימין לשמאל): רבי יצחק מאיר לוין, הרב בנימין הנדלס, הרב יחזקאל בסר, (בצד יושב) הרב משה שרר, רבי אלעזר מרדכי כהנוב, כ"ק אדמו"ר הפני מנחם מגור זי"ע

נשארה לנו בעיה עם האח הצעיר מסנו, הבחור המופלג במעלות ומידות. רבי פנחס יעקב לוין ז"ל, רבי פיניע, מסייע לימינו של אחיו נשיא אגודת ישראל, חתנו של הרבי, הרי"ם לוין ז"ל

כ"ק מרן אדמו"ר הבית ישראל זי"ע בצעירותו, בהגעתו לארץ הקודש

והיה המַחנה הַנְּשָׂאָר לַפְּלִיטָה הַנִּיצוּלִים בַּמַּסַּע הַהַצְלָה שֶׁל כ"ק הָאֲמֵרִי אֲמַת זי"ע

1. האמרי אמת
2. הרבנית מרת פייגא מינטשא ע"ה
3. הבית ישראל
4. הלב שמחה
5. הרבנית יוטא הענא
6. בנם כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
7. בתם הרבנית מרת רבקה פייגא
8. הפני מנחם
9. רבי שלמה יוסקוביץ חתן האמרי אמת
10. רבי יצחק פישל היינה חתן האמרי אמת
11. רבי יצחק מאיר לוין חתן האמרי אמת
12. הרבנית דבורה מאטיל
13. בנם רבי יהודה לייב לוין
14. בנם הבחור פינחס יעקב לוין
15. בתם מרת מלכה יינפלד
16. רבי פינחס יעקב (פיניע) לוין בן הרב מבנדין אחיו של הרי"ם לוין
17. מרת מרים בורזקובסקי בת הרא"ם חותן הפני מנחם
18. הנכד בנימין מנחם אלתר בהרי"ם בהרמ"ב משה מארק - פראג
19. ד"ר סימכוביץ

בהתאם לכך הסכים אבינו מורינו להיפרד בצער רב ומתוך עגמת־נפש מכל התיבות המרובות שכללו הרבה הרבה מחברות עם שיחות התורה בכל שבת וחג, שנרשמו במו ידיו של אבי האדמו"ר במשך כל שנות הנהגתו, למן שנת תרס"ה ועד שלהי הקיץ שנת תרצ"ט.

החסיד הנודע ר' משולם קאמינר שהיה מראשי ועד הקהילה בווארשה והשתתף באופן פעיל ביותר בארגון החדש של הקהילה בתור "יודענ־ראט", בא לבית אבינו האדמו"ר והודיע, שהתייעץ עם ראש היודענ־ראט אדם צ'רניאקוב ובשם הנהלת הקהילה הוא מוכן לקחת תחת פיקוחו ובאחריותו את כל אוסף כתבי־היד הארוז במספר תיבות. הקהילה תשמור על האוצר הנדיר ותניאג להבטיחו מכל פגיעה. אבל...

דווקא בימים האחרונים, כשהתקרב מועד הנסיעה התגברו אצלנו החששות פן תארע איזו תקלה, וגם עניין הוצאת כתבי־היד עלול להיפך לדבר שבפיקוח נפשות - לכן בסופו של דבר ויתרנו על כל רעיון לנסות משהו בכיוון הזה - והעובדה המצערת היא שכל אוצר כתבי־היד שהושאר בווארשה נעלם כאילו נבלע בתוך האדמה. לעומת זאת, לא ויתר בעלי על האוצר הפרטי שלו - על האוסף האישי של אגרות האדמו"ר.

כשבאו נציגי חברת־הנסיעות הגרמנית אל ביתינו לקחת את המוזרות שיועברו במצעותם על־פי הכתובת באיטליה, הם בדקו כל חפץ בטרם סגרו וחתמו את המוזרות. ביקשתי מהם לצרף למטען אוסף של מכתבים משפחתיים היקרים לנו, והם הסכימו.

כל המכתבים והפתקאות אשר בעלי שמר עליהם כעל בבת עינו, נארו יחד והושמו בתוך מטען המוזרות שנשלחו על־ידי חברת הנסיעות הגרמנית וכך הגיעו עד לטריאסט, מבלי שיעברו עוד פעם בדקה - והודות לכך ניצלו המכתבים מלרדת אל הטמיון.

החששות הכבדים שבגלל בריאותו הרופפת של ה'אמרי אמת' אסור להסתכן בנסיעה ארוכה כזו | דברי העידוד והחיזוק של חסיד ותיק אחד שנזכר בהבטחתו החגיגית של ה'אמרי אמת'

עם התקרב התאריך המכריע של היציאה החשאית מווארשה, הוחרדנו יותר ויותר מפאת מצב בריאותו הרופף של אבינו. כשהיינו כל כך קרובים לפתיחת שער הישועה להצלת אבי האדמו"ר, נערמו יותר מכשולים ואבני־נגף. והמכשול החמור ביותר נראה בעיני אז - לא רק חולשתו של אבי, אלא גם בעיות חדשות שהתעוררו והטילו ספק, האם אבי האדמו"ר מסוגל לעמוד מבחינה בריאותית במאמץ עצום כגון זה של נסיעה ארוכה ברכבת עד לטריאסט.

כשאני נזכרת בימים אלה, שכל עניין הצלת אבי האדמו"ר היה תלוי על משקולת, ואף אצל בני המשפחה הקרובים ביותר שנמעו קולות של חרדה ואוהרה כי "אסור לצאת לדרך בנסיבות אלו" - נותנת אני שוב שבת והודיה להש"ת על הנס הגדול של ההצלה שבוצעה עד גמריא.

ומחוייבת אני להבהיר משהו בנקודה זו.

נזכחתי בואת פעמים לאיך־ספור, משום שהייתי נכנסת יום־יום לראות מה שלום אבינו מורינו, שאבי האדמו"ר לא רצה מתחילה לשמוע כלל וכלל אודות הצלת עצמו מתוך עמק הבכא. כשהסתכלתי על פניו המיוסרים וכל אחד חש זאת כמוני, ראינו את צערם של כל אחינו בני ישראל שנפלו בכפות הצוררים וסבלו ייסורי גוף ונפש לאיך־ערך.

הבינותי שאצל אבינו זה עניין של השתופות בצערם וסבלם של ישראל, מה שמרומז בפסוק: "עמו אנכי בצרה".

רק לאחר מכן, משהוכבד משטר הכיבוש האכזרי ומחלתו של אבי הוחרפה, נאלצנו להחליף את מקומותי המחבוא, והרופאי לא מצאו כל תרופה אחרת לאבי רק זאת - לצאת מתוך המחנק והמעקה הנורא, רק אז הביע אבי האדמו"ר את הסכמתו להיפרד מווארשה. ודווקא אז, כשראינו אצלו נכונות נתגלו קשיים חדשים וחמורים ביותר, עד שבסיעתא דשמיא התרחש הנס הכביר.

מדיו זכרתי את הזמן הנורא והאיום הזה בווארשה הנתונה במצור ובמצוק, מחוייבת אני להזכיר לטובה את החוג המצומצם של חסידים נאמנים, אנשי אמונים, מבאי ביתו של אבי האדמו"ר, שהם היו אז משמשים בקודש שלא על מנת לקבל פרס, הם שהיו מעין "משמר איש" שלא נפרדו מהאדמו"ר בכל המצבים הכי קשים ודאגו לכל הסידורים ההכרחיים.

הכרתי אישית כמה מנאמני משפחתנו. באותם הימים של חרדות וספיקות, אם מבצע ההצלה יצליח או חס וחלילה ייכשל ברגעים האחרונים שלפני הישועה, קיבלנו נידוד רב והעזה נפשית שלא להיעצר חלילה על הסף, מדבריו של אחד הנאמנים, חסיד חריף שהיה חכם מחוכם, וכה היו דבריו:

" - בקיץ האחרון, לפני חודשים מספר, נערכה ביערות לודמיר חגיגת בר־מצווה לכן הזקונים של מורינו ורבינו, הבחור פנחס מנחם (שיאריך ימים) [זצ"ל]. אבל אני זכיתי להיות נוכח בסעודה הגדולה של הכנסת התינוק הרך בביתו של אברהם אבינו, שנערכה בעיירה פאלניץ', ליד ווארשה. ואז קלטו אנזני משהו מפליא מאוד שזורק מפיו קדשו של מורינו ורבינו, בעל השמחה, בעל הברית. כאשר הגיעו לברכת המזון, רמז מורינו לכבד את גיסו וחותנו, דודי, רבי יעקב מאיר בירזמן, שיברך ברכת המזון, ותוך כדי כך העיר מרן רבינו בלשון זו: 'אין וועל בענטשען אויף זיין חתונה...' (אני אברך בעת החתונה שלו)!"

והנה כאשר נפוצה שמועה זו חיש מהר, ונמסרה אצל אנ"ש מפה לאוזן, עוררה ידיעה זו התלהבות עצומה, והיו אברכים שערכו סעודה/לה מיוחדת לכבוד האירוע הזה, ורקדו ורקדו משום שהיו בטוחים שהערת האדמו"ר תקיים בדיוק נמרץ!...

" - ולכן - סיים את דבריו החסיד הנאמן, אשר התלווה אל אבי האדמו"ר ממש עד לצעדי האחרונים בווארשה עם כניסתו ל'אם בולנאס' שהוליכו אל בית התיבות - אין בליבי שום חשש ופקפק שמבצע ההצלה יצליח במאה אחוזים והבטחתו של מרן שעוד יברך בסעודת הכלולות של בנו הצעיר תתאמת במלואה!..."

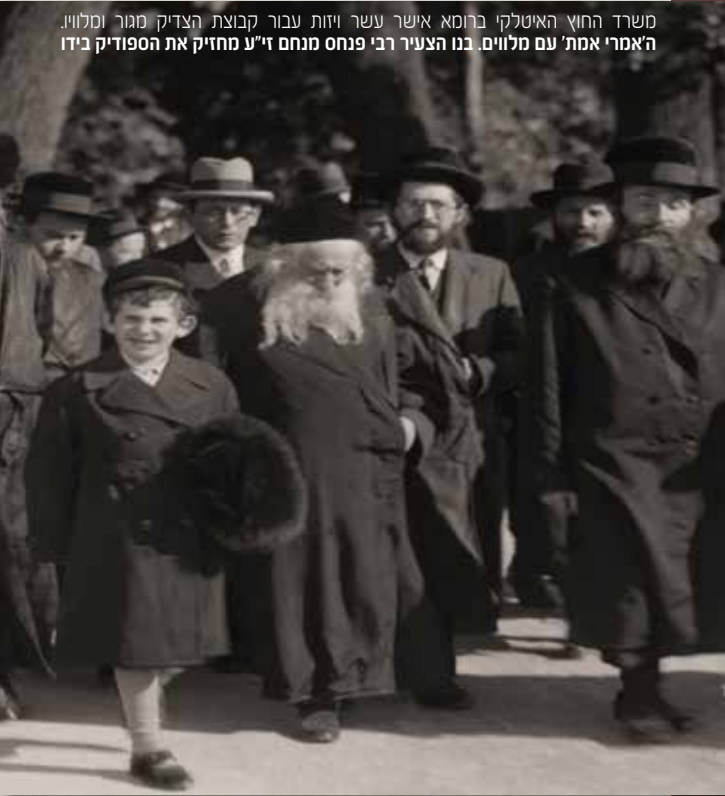
העדות

רסו מורינו לכבד את גיסו וחותנו, דודי. רבי יעקב מאיר בירדמן ציל בביקור בארה"ק

הארכת הויה שסודרה לכ"ק הלב שסחה מטר ז"ע על ידו מרכז אגודת ישראל בירושלים, שדרכה זכה לעלות לארץ ישראל

יום שלישי, א' בסיון תשע"ח המבשר קהילות | 11

צילום הדרכון של כ"ק מרן אדמו"ר האמרי אמת' ז"ע

נערכה בוערת לדמור חגיגת ברמצווה לכן חוקנים של מורנו ורבינו, הבחור פנחס מנחם. כ"ק מרן אדמו"ר הפני מנחם' ז"ע על הספינה ליד אביו הקדוש ז"ע

אביו הקדוש נהרג מפצצה גרמנית שהוטלה על ורשה הנצורה. בהסמאז במחיצת אבינו מורינו, במקלט הוסמי אשר ברחוב וואליצוב 17 בורשה. ביתו של הרבי ברחוב וואליצוב מימין. בצד שמאל מקום קבורת הקדוש ר' איצ'ה מאיר אלתר הי"ד, בנו של רבי משה בצלאל הי"ד.

היתום כמר בנימין מנחם, בנו של הקדוש ר' איצ'ה מאיר אלתר הי"ד, בנו של דודנו הצדיק רבי משה בצלאל הי"ד וחותנו של אבינו מורינו. רבי בנימין מנחם אלתר הי"ד, בנו של רבי רבי איצ'ה מאיר אלתר הי"ד.

הגבאי הנאמן של אבינו מורינו הקדוש, רבי בונם לייב'ר הי"ד, נלווה לרבי, באטוואצק

היום המאושר - כשזכו להציל את ה'אמרי אמת' מתוך עמק הבכא ולהגיע לחוף מבטחים | מיד לאחר שהרכבת זוה מווארשה הנצורה, ראו שינוי כביר אצל ה'אמרי אמת' שהשתחרר מתוך המחנק הנורא

היום המאושר הזה, כשזכינו לצאת מן המחנק הנורא ושמתחנו כשראינו איך אבינו מורינו התאושש כאשר הרכבת החלה לנסוע - אין כלל לתאר זאת במילים. הפולני האציל פורייסקי עמד לצידנו עד הסוף. ולצערי זה היה גם "הסוף" משום שהוא שילם בחייו עבור זאת שגרתם למבצע של הצלת הרבי מגור. הצוררים של הגסטאפו התנקמו בו, אסרוהו והעבירו אותו למתנהד הריכוז בוכנוואלד, ושם נספה. על-כן אני מעלה את זכרו, כי היה נאמן עד הסוף. ליווה אותנו ברכבת מווארשה ועד קראקא, עד שהשגנו שם שומר רשמי מטעם הגסטאפו בקראקא ושני פקידים גבוהים, קצני המשרה החשאית הנאצית. הם ליוו אותנו עד לתחתית הגבול האיטלקית בטארוויי, ששמה באיטלקית טארווייזו.

בקרן הרכבת של המחלקה השנייה, בתא אחד שסידרנו בתוכו מקום נוח לאבי האדמו"ר החלש, עקבתי אחר מבע פניו. ועד כמה התפעם הלב, כשזיכתי להבחין בבת-שחוק קלה שהופיעה על פניו.

כשהחלה הרכבת להתרחק מווארשה, ניגשתי לאבי ושאלתיו ברטט: "נו, איך אבא מרגיש כעת?"

ואבי האדמו"ר מרים עיניו ומשיב בבמט מאושר ומעודד:

לפני שאפרט את תשובתו, חשוב להבין כי עצם הדבר שאבי האדמו"ר נוטה לספר לי סיפור לאחר שמהו כשמונה חודשים, למן פרוץ המלחמה במחצית חודש אלול ועד חודש אדר-שני (מכיוון ששנת ת"ש הייתה שנה מעוברת), היה שריו בעצבות וראה וכל נטל צערם של ישראל היה מונח על כתפיו - היה עבדני סימן טוב, ממש בשורה טובה. עשיתי אוזניי כאפרסכת, כי הבינותי שאבי האדמו"ר רוצה לעודד אותנו, החרדים לבריאותו ולמצב רוחו, ועל-כן אבי המשיך לספר לי ובעצם לנסות לדונב אתנו.

" - את מבינה? - ריחפה לרגע קט בת-שחוק מעל פניו העצובים של אבי האדמו"ר - מיד לאחר דבריו.

התאוששתי והגשתי חישימהר כוס תה מן ה"תרמוס" ועוד דברימה. אבי השמיע ברכה בקול רם ובחדווה רבה, טעם משהו ואמר:

" - מאז פרצה המלחמה לא הרגשתי שום טעם במאכלי!"

כה דיבר אלי אבי האדמו"ר וזה היה די להמחיש לי מה גדולה הייתה מועקתו כל הזמן, ואילו מפיו של דודנו רבי יעקב מאיר בירדמן צ"ל שמעתי בימים האחרונים לפני צאתנו מווארשה, שהדבר העיקרי אודותיו התלונן בפניו אבינו מורינו, שאינו מסוגל בשום אופן להתפלל כראוי מרוב חולשתו ומחמת המצוק.

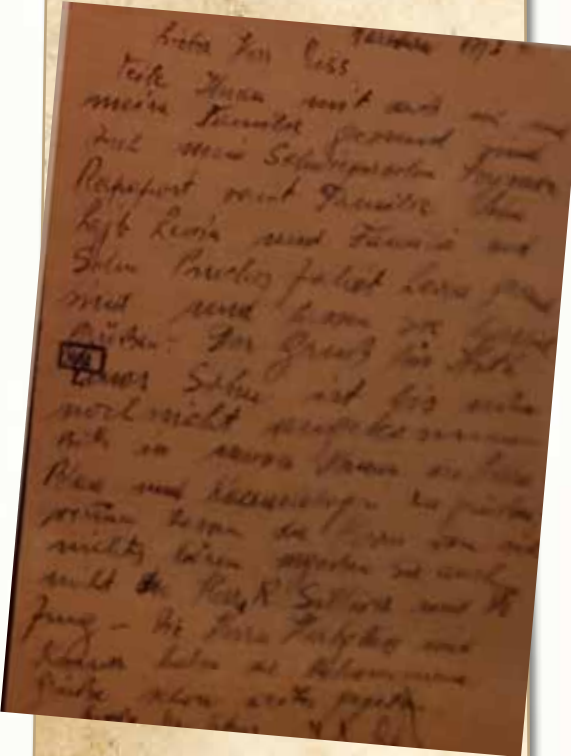
התחנה הסופית של מסע ההצלה - טריאסט, שממש הוליוכ אוניות לארץ-ישראל | רק כשהיו כבר מחוץ לאיזור הסכנה, נוכחו מה גדול וכביר היה נס ההצלה

הגענו סוף-סוף בשעה מוצלחת אל התחנה המיוחלת בעיר-הנמל טריאסט, אשר משם הוביל קשר ישיר באמצעות אוניות עם ארץ-ישראל. ואז ממש הווארו פניו של אבי האדמו"ר כמי כיצא מאפילה לאורה.

בטריאסט המתין לנו השליח המיוחד מאת הועד האמריקאי, הגוי וואלרי. הוא היה כמובן מאושר עד אי-דקן שהמבצע המסובך הסתיים בכי-טוב. ועם זאת ראיתני כשהוא מתרצץ אנה ואנה, מטלפן לניריוורק, מתווכח בטלפון ודעתו אינה מיושבת עליו. מתברר, שמאחר שהגיעה השעה לעריכת החשבון עם הועד באמריקה, יש לו התכתשות עם גיסו, הקונסול הפולני באמריקה ושמו ברונייסקי, שהיה היחם לכל השליחות משום שעזמו באו בדברים נציגי הועד האמריקאי והוא שהגיע למשך לעניין את גיסו המתגורר ברוזמא, והינו אורח איטלקי ויש לו גם שם איטלקי מובהק. ואם מבצע ההצלה אמנם הצליח - הרי זה בראש ובראשונה, ב"ה, הודות לפולני האציל סטיפן פורייסקי.

כשבועיים וחצי שהה אבי האדמו"ר בטריאסט. כל יום נסע לטיול והתאושש לאט-לאט. ושמתי לב שכאשר הרגיש אבי את עצמו יותר בטוב הודרו להעביר אגרת-יתודה מיוחדת אל אנשי הועד האמריקאי אשר התמסרו ממש להצלחתו של מבצע ההצלה. ואמנם בעלי הבלתי-נשכח הריץ מכתב נרגש אל כתובת הועד באמריקה, ואבי האדמו"ר הוסיף בכתב יד קדוש מילים נרגשות של תודה והוקרה.

מכתב-גלויה של הרי"ם לוין

מכתב קצר שרשם הרי"ם לוין על גבי גלויה, ביום ז' שבט ת"ש מתוך התופת הוורשאי, אל הרב חיים ישראל אייז בציריך. מזכיר את בני ר' לייב ור' פנחס יעקב עם חתנו ר' שמעון רפפורט. מזכיר ברמיה ובשפת קודים את חותנו הגדול כ"ק מרן ה'אמרי אמת' ז"ע - "שפת אמת ואהן" - בנו של ה'שפת אמת'. מזכירים גם רבי משה בלוי ורבי רפאל קצנלנבוגן מאגודת ישראל הירושלמית שפעלו להצלחתם. כמו כן מזכיר את הרב ר. סילבר (אולי רבי ראובן סילבר ז"ל חתנו של הסבא מנובהרדוק) ואת הרב ד"ר אליהו (ליאון) יונג מזכיר הנכסיה העולמית הראשונה של אגודת ישראל בווינה, מזכירים גם אפוליארי הרטגלס ומשה קרנר אנשי הצינות.

י. מ. לוין

ורשא מריאנסקא 2/18

עבור מר ח.י.

אייז מולדעו-שטראססע 69 ציריך

ורשא 17/1/40

למר אייז היקר

הנני להודיעכם שאני ומשפחתי בריאים, גם חתני שמעון רפפורט ומשפחתו, בני לייב לוין ומשפחתו ובני פנחס יעקב בריאים, ומוסרים ד"ש. ה"ש עבדו שפת אמת ואהן עדיין לא הגיע עד כה. נא למסור ד"ש בשמי לאדונים בלאו וקצנלענבוגן, למה לא שומעים משהו מאדונים אלו? גם אל תשכחו את האדונים ר. סילבר ור' יונג. האדונים הרטגלס וקרנר כבר העבירו הלאה את הד"ש שקיבלו. ד"ש. י. מ. לוין

המנהיג בסערת התקופות

סופר 'קהילות' ירד אל גנוזות הארכיון של מרכז אגודת ישראל בירושלים ודלה משם אוצרות פז | מסמכים עתיקים ומרתקים המתגלים כאן לראשונה פותחים חרכים צרים אל רום השקפתו הציבורית של כ"ק מרן ה'אמרי אמת' מגור זי"ע | לשעה ולדורות

דוד נחמן רוטנר

עצור במילין לא אוכל

כשעלה מרן האמרי אמת למלא את מקום אביו בהנהגת העדה, היה זה בחג השבועות תרס"ח אחרי שחלפו 5 חודשים (אותה שנה מעוברת היתה) מהסתלקותו של אביו מרן השפת אמת. כשפתח באמירת ה'תורה' ב'טיש' הראשון שניהל בחג השבועות השתמש בלשון הפסוק 'עצור במילין מי יוכל' – כלומר למרות שקשה להתבטא במילים, אין מנוס מכך כשחייבים בכך.

דברים אלו עולים במחשבה כאשר מערכת 'המבשר' מציינת את יום פקודתו בחלוף 70 שנים, הרי שחובה מוטלת להתאמץ ולמצוא את המילים המבטאות את זכרו ואת מורשתו וכבר לימדנו מרן שאין 'לעצור במילין' גם אם כרוך הדבר בהתאמצות כבהרמת משא כבד.

מרן הגדול בדורו, גדול היה בכל בחינה. כגאון בתורה להבין ולהשכיל, וכבקי בכל חדרי תורה יחד עם זכרון שלא נודע כמוהו, (כידוע 'בית עקד ספרים' היתה ביתו, ברבבות ספרים וכתבי יד, ולא היה בהם ספר אחד שלא למדו ולא שכח דבר מכל הכתוב בו).

מי יכיל לתאר את הנהגתו הפרטית, כאשר נודע בהתמדתו כמעט שלא בגדר אנושי, כשכל עתותיו היו בידו לצלל כל רגע לשקידתו בתורה. ומי יתאר את כוחו העילאי בקהל החסידים, כשנשא את עול הרבבות והאציל מקדושתו ורוחו על כל אחד ואחד באופן פלאי. או התנהלותו בקרב קדושים, רועי עדת ישראל, שם גילה כוחו העצום בליכוד כל קהילות ישראל באגודה אחת – אגודת ישראל. אשר גם

בזאת נפלאה דרכו מדרכי אנוש, שנהג בעין טובה כלפי כל רעיון וכל חידוש שעלו על שולחן מלכים. לבו הרחב פתוחה היתה לכל הצעה מעשית ובהתלהבות נעורים אימצה לעצמו והעניקה לעם. כך היה בעת שרכי מאיר שפירא העלה את רעיון ה'דף היומי', היה רבינו הראשון שאימץ את ה'דף'. כך כשיצא לאור ספר 'שמירת הלשון' ממרן ה'חפץ חיים', מיד קבע אותו ללימוד יומיומי. וגם כשהביאו לפניו את הצעת מרת שרה שנירר את הרעיון לייסד בתי חינוך לבנות, מיד אימץ את הרעיון והלהיב את האגודה להקדיש את כוחה הארגוני העולמי כדי להציל את הדורות בחינוך בדרך ישראל סבא. כפי שחתנו הרה"ח ר"מ היה מספר שחמיו מרן האדמו"ר התבטא שכאשר יעמוד לפני בית דין של מעלה לתת דין וחשבון וישאלוהו מה פעלת בעולם? אשיב להם הקמתי את אגודת ישראל ואת בית יעקב.

בכל אלו הנושאים כבר ניסו את כוחם גדולים וטובים, שכתבו והנציחו את דמותו ככל האפשר. אולם כל זה איננו שווה לי, שהרי חובת כתביעת הוא 'להביא מן החדש' דוקא. ומאין לבן דורנו שלא ידע ולא הכיר את האיש ואת שיחו, מאין נבוא למלא את הצמאון ואת הדרישה הכונה הזאת?

אולם בדבר אחד אפשר לנו להתמודד במבחן זה, כשאינתנו הארכיון הייחודי והוותיק של מרכז אגודת ישראל בירושלים. הנסיון לימדנו שתמיד ניתן בס"ד לדלות מסמכים שטרם שזפתם עין, או שעדיין לא עיינו בהם כראוי. ואכן לגדול הפתעתינו, עלו בידינו מסמכים המתגלים כאן לראשונה, המעניקים לנו הצצה לנקודה אחת, שגם אנו נדהמנו למצוא בהם גילויים והיא 'השקפתו הציבורית'. אמנם גם בפניה זו אין להעלות על הדעת שנמצא בהם את משנת השקפתו הקדושה והבהירה, אבל פרקים קטנים מאותה מסכתא – התגלו לפנינו, ומצוה עלינו להגות בהם וללמדם בבחינה של ממנו ילמדו וכן יעשו.

פרק א' עמדת יהדות התורה בשאלת הקמת מדינה יהודית

אחת ההחלטות המפורסמות בדברי ימי היהדות החרדית, היתה הצהרת הכנסיה הגדולה שהתפרסמה בתום דינוי הכנסיה הגדולה השלישית שהתקיימה בימים י"ח אלול תרצ"ו, לאחר דיון נוקב בשאלת 'תכנית החלוקה' ששלטונות המנדט הבריטי הציעו לתנועה הציונית ולערבים, בשאלת עתידה של ארץ ישראל. רק לצורך הכרת הנושא נפרט בקצרה את ה'סיפור' של אותה הצעה, כי באופן תיאורטי שאלה זו עומדת עד היום! בלב מאבקה המדיניים של מדינת ישראל מול מדינות העולם וגם בתוך העם היהודי עצמו. כל המונחים המוכרים לנו היום בין מחנה השמאל – הדוגל בפשרות טריטוריאליזם למען השלום, תחת הסיסמה 'שטחים תמורת שלום', לבין מחנה הימין – הכופר בכל אפשרות להגיע להסכם עם הערבים – שניהם מתבססים על אותה החלטת חלוקה. גם ההתנגדות שמדינות כמו בריטניה וצרפת, מביעות בימינו, נגד החלטת אותה 'תכנית חלוקה', כי בהחלטה הזו של ארה"ב ישנה מכוח אותה 'תכנית חלוקה' להעביר את השגרירות לירושלים, גם זו נובעת שבירת מוסכמות באופן מוחלט. עד היום נצמדו מדינות העולם לאותה 'תכנית חלוקה' שלפיה ירושלים אינה נכללת בשטח של המדינה שהאו"ם הכיר בה, ולכן הכרת ארה"ב במעמדה של ירושלים כבירת ישראל – מהווה התנערות ברורה מ'תכנית החלוקה'. כך גם בכל תכניות השלום שהועלו ונפלו במשך 70 שנות המדינה – נקודת

המוצא של הצדדים היא בשאלה: האם התכניות תואמות את 'תכנית החלוקה' או לא.

תכנית החלוקה

כשקיצצו משטחי מפת הארץ בשלבים, מתוך תקווה שייטרו מהקמת ה'בית הלאומי'

בשעתה היתה זו עוד אחת מהטריקים הנבזים בשיטת הפעולה שנקטו הבריטים לאורך 20 השנים תרע"ד-תרצ"ו, כדי להנציח את שלטונם בארץ, ולהיפטר באמצעותה ממחויבותם להקמת 'בית לאומי' לעם היהודי, כפי שהתחייבו בפני חבר העמים בשעה שקיבלו את המנדט מ'חבר הלאומים' (שבמשך השנים שינה את שמו ל'או"ם'). בשיטה הבריטית שבימינו מכנים אותה 'שיטת הסאלאמי', קיצצו משטחי מפת הארץ בשלבים, מתוך תקווה שאחרי כל הקיצוצים ייפטרו מהקמת ה'בית הלאומי', כשכל העולם יגיע למסקנה שזה בלתי אפשרי במציאות...

אחרי שליבו ועודדו את ההתיישבות ואת התקומה הערבית, הקימו הבריטים בכל פעם שהעריכים התפרצו במאורעות דמים, 'ועדת חקירה' ש'מצאה' שהפתרון לשלום בארץ-ישראל טמון בקציצת תכנית ראשונית – בצפון גם את דרום לבנון עד נהר הליטאני, ובמזרח – גם את עבר הירדן המזרחי עד מסילת הברזל החיג'אזית). מכוח אותה 'תכנית חלוקה', כי בהחלטה הזו של ארה"ב ישנה בפעם הראשונה בשנת תרע"ט קיצצו הבריטים את דרום לבנון, ו'העניקו' זאת לשלטון מנדט צרפתי. בפעם השנייה בשנת תר"פ קיצצו את עבר הירדן המזרחי והעמידו את הממלכה הירדנית. אח"כ קיצצו באפשרות עליית היהודים ובפעם השלישית – בשנת תרצ"ז, העלו את 'תכנית החלוקה' שהעמידה את השטח המיועד ליהודים

על פחות מ-20% משטח ארץ ישראל שממערב לירדן.

הבריטים יצאו מתוך הנחה ששני הצדדים – היהודים והערבים, יתנגדו לתכנית זו וממילא יובן לכל שאין ברירה אלא להשאיר את השלטון בידי הבריטים. מה שההיגיון הבריטי לא העלה על דעתו הוא, שהדחף של בן גוריון וחבריו להקים מדינה חילונית, עוברת על כל כללי ההיגיון, ולהפתעתם החליט הקונגרס הציוני ה-20 לקבל את ה'עיקרון' של חלוקת ארץ ישראל המערבית, בתמורה להקמת מדינה ריבונית.

הבריטים שהופתעו כאמור, מההחלטה הציונית 'הסתפקו' בדחיית הערבים, והורידו את ההצעה. אלא שהצרות הנוראות שעברו על העם היהודי במשך עשרת השנים תרצ"ד-תש"ז עם השואה הנוראה, העלו שוב באו"ם את 'תכנית החלוקה', כפתרון 'מחויב המציאות'. עד שאומות העולם הגיעו לאותה החלטה בט"ו כסלו תש"ח, על הקמת מדינת ישראל בגבולות ה'חלוקה'.

הכנסיה הגדולה

ההתנגדות למדינה יהודית לא בגלל מרידה באומות אלא בגלל מרידה בתורה

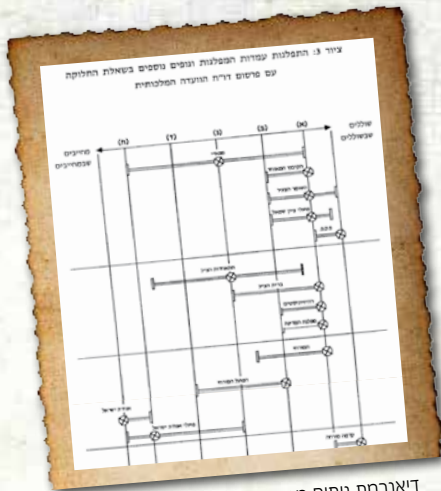
בתומך נדיר שסיבב מסבב כל הסיבות, התכנסותה של הכנסיה הגדולה השלישית נועדה 5 ימים בלבד אחרי שננעל הקונגרס הציוני בציריך, ששם התקבל כאמור, עקרון ה'חלוקה'. כך שנושא זה הפך לשאלה הבורעת שניסרה בעולם היהודי בכללו, ועיני כל שומרי התורה בעולם היו צופיות להחלטה שתתקבל ע"י גדולי ומנהיגי הדור במעמד הכנסיה הגדולה השלישית שהתכנסה במאריינב בחודש אלול.

מלבד המפלגות שבתוככי התנועה הציונית, גם היהדות החרדית המאורגנת באגודת ישראל נדרשה מאת חברי הוועדה הבריטית

ו'חבר הלאומים' להחלטה. הם ביקשו לקבל את דעת היהדות החרדית המאורגנת, כדי שכל החלטה שתקבל הוועדה תהיה מקובלת על כל חלקי העם היהודי! כדי שיהיה ברור שלא מדברים על פתרון חלקי לבעיית היהודים.

בדיון הממושך של חברי מועצת גדולי התורה העולמית בכנסיה הגדולה בשאלת החלוקה, שכפי המתואר בספר 'שרשרת הדורות' להרב מנחם פרוש ז"ל (ח"ג עמ' 324) התפרס הדיון ל-2 ישיבות סוערות מאוד והישיבה של אחה"צ הסתיימה רק עם עלות השחר, נדון כידוע גם הצד ההלכתי. כפי שמובא ב'פסקי תשובה' להגר"א פיטרקובסקי (ח"ג, אחר הסכמת האמרי אמת), מרן הכנסת מרדכי' מסאדיגורא זי"ע הראה בדיון, שלפי ההצעה המדינה מוקמת בהסכמת האומות, ולכן אין איסור של שלוש שבועות. על יסוד תשובת האבני נור (יר"ד סי' תנו) שאם יותן רשות לכולם לעלות לא יהי' שבועה דרש"י (כתובות ק"א ע"א) פירש בחומה יחד ביד חזקה ואם ברשות אין זה ביד חזקה וכבודו העיר שבספר אהבת יונתן כתב דאפי' ברשות אסור. דברי דרשה הם. ואף כי נוצא בהם לא יזיוו דברי דרש"י ממקומם. והאזן מזהירי"ל בעצמו לדינא לא ה'י זו מפורשי'. ההחלטה בסוף הדיון היתה אמנם, שיש

שבועות תש"ח-תשע"ח

דיאגרמת ניתוח מתוך מחקר של יצחק בן גור בו מוצגת עסדות הספלט נוספים נוספים בשאלת החלוקה אחר פרסום הדו"ח של הועד המלכותית לפיה מוגדרת מנע אגודת ישראל בסקאלה הקיצונית של 'חובים שבמחויבים' אילו התוכי של הרב רוזנהיים היה מושג כנוסח שבטעות היתה לוצגת עמדת אגודת ישראל כשוליים בשבשוליים.

אמריאמת

70 שנה להסתלקותו של כ"ק מרן אדמו"ר ה'אמריאמת' זי"ע מגור

מדינה יהודית אפשרי רק אם המדינה מכירה בחוקי התורה – מדינה יהודית המסרבת להכיר בתורה אינה יכולה להקרא בשם מדינה יהודית. ב: גבולות ארה"ק תחומים בתורה ובלתי אפשרי שהעם היהודי יותר באיו צורה שהיא על הגבולות האלה. ג: המו"מ בנוגע לגורלה של ארץ ישראל אי אפשר שיתנהל בלי שיתוף ביאת כוח החוקית של היהדות החרדית. ואילו בהחלטות נאמר: שהכנסי הגדולה דוחה את המדינה היהודית המוצעת, תוך שהעניקה יפוי כח לוועד הפועל המדיני, להכנס במו"מ עם הממשלה הבריטית ועם חבר הלאומים, למצוא פתרון מתאים על הצרכים הרוחניים והחומריים של העם היהודי, עם זכויותיו ההיסטוריות של העם היהודי על ארץ הקודש.

כפי שכותב הרב מנחם פרוש ב'שרשרת הדורות' (שם), כבר באותו מעמד 'ההחלטות האלו לא הובנו אצל כל הצירים באותה צורה'. ברחבי העם היהודי התקבלה דעת תורה. כמתנגדת לווייתר על שטחים, ואילו המבוינים שעםם קבלו את דעת תורה כמתנגדת להקמת מדינה יהודית.

אלא שמתוך מכתבו המאלף של יו"ר ועד הפועל העולמי של אגודת ישראל בפולין ואח"כ בארה"ק – הרב יצחק מאיר לוינ, אל מרורנו הרב יעקב רוזנהיים, אנו למדים שאף בין חברי ועד הפועל רווחה ההבנה, שגדולי התורה מתנגדים הלכה למעשה להקמת מדינה יהודית. עובדה שקיבלה את ביטוייה בתוכיר שבקשה אגודת ישראל להגיש יחד עם ההופעה האישית של המשלחת האגודאית, בפני 'ועדת וודה' – הועדה לחלוקת פלסטינה שהקימה בריטניה בשנת תרצ"ח – שבעקבות ההתנגדות הערבית להצעת החלוקה הגיעה למסקנה של'א עלה בידנו להמליץ על גבולות שיעניקו סיכוי סביר להקמתו ולקיומן של מדינה ערבית ומדינה יהודית שיעמדו ברשות עצמן במשך המו" ועל בסיס אותה קביעה הודיעה ממשלת בריטניה ש'חלוקה אינה פתרון מעשי. (על ההופעה – בפרק הבא)

הרב רוזנהיים, כדרכו בקודש, לפני שהגיש את התוכיר מסר את הטיטה לעיונו של 'ועד הפועל של מועצת גדולי התורה', בראשות מרן ה'אמריאמת', שהתכנסה ביום ט"ז אייר תרצ"ז, לדיון מיוחד בעניין זה. בהתאם להחלטותיה שלח הרי"מ לוינ להרב רוזנהיים את מכתבו זה, המתפרסם עתה לראשונה, שבו הוא מגדיר במדויק את עמדת גדולי התורה ומכאן אנו למדים לראשונה גם על השקפתו הטוהרה של מרן ה'אמריאמת זצ"ל. המכתב הסנסציוני דלהלן, בשילוב קטעי הסבר למונחים המוזכרים בו, נשלח כאמור מפולין ללונדון ביום י"ח אייר – יומיים אחרי ישיבת גדוה"ת. ובארכיון של מרכז אגודת ישראל באר"י נמצא העתק שהרי"מ לוינ שלח בשעתו אל הרב משה בלוי וכאמור, מתפרסם עתה לראשונה!

כבוד אהו' ידידי הנכבד והנעלה וכו' כש"ת מוה"ר יעקב רוזנהיים שליט"א
לונדון
אחדשה"ט
הנני להודיע לכ"מ דו"ח מיישיבת האכזיכוטיבה [= ועד הפועל] של מועצת גדולי התורה בפולין, שהתקיימה ביום ג' שבוע זה. בישיבה השתתפו כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א [מרן האמריאמת] ואדמו"ר מסוחטשוב שליט"א [מרן ה'חסדי דוד' מסוכטשוב, מלבד היותו חבר במעצגה"ת ובועד הפועל שלה, היה גם מראשי ההנהגה החרדית בפולין, ונודע ברשת ישיבות "בית אברהם" שייסד ברחבי פולין], וגם הרבנים חברי האכזיכוטיבה. התיישבתי שנהוץ שהאכזיכוטיבה של מועצת גדולי התורה תדון על הצעת התוכיר לוועדת החלוקה שהמציא לי כ"מ, בתור חבר האכזיכוטיבה של אג"י העולמית. [הרי"מ לוינ חש את כובד ההכרעה, וסבר שאין זה מתאים שבשאלה חשובה כזו תסתמך אגו"י באופן בלעדי על דעתו של מרן ה'אמריאמת', ונחוצה חווד" מוסמכת של חברי ועד הפועל של המועצת, שהוסמכו כע"י כל גדולי הדור בהחלטת הכנסיה הגדולה האמורה לעיל]. בתוך הדיון נתבררו הערות אלו:

א. **טרם כל העירי, שבההצעה הודגשה יותר מדי העמדה השליטית נגד החלוקה**, וזהו איננה בהתאם להחלטות של הועדה הפוליטית של הכנסה' הגדולה. שם הוחלט שלא לומר "לא" בסתם, כי אם שכליזמן שלא הובטחו יסודות הדת במדינה שתתכונן עדיין איננה יכולה האגודה לאמור "כן", ושלעיקר ההצעה של הועדה המלכותית לכוון מדינה יהודית האגודה איננה מתנגדת [כאמור, עד הבררתם הברורה של ועד הפועל של מועצג"ת, מלשון החלטת הכנסיה הגדולה, יכלו להבין אפילו מביני דבר כמו הרב רוזנהיים, שדעת גדולי התורה מתנגדת לעצם הקמת מדינה יהודית]. ז.א. שאנו אומרים "לא" רק משום שלא הובטחו עדיין שהקונטיטוצ'י [=חוקה] תהי' על יסוד דת ישראל. [לפי החלטת החלוקה של חבר הלאומים, היו אמורות לקום באר"י 2 מדינות – יהודית וערבית, ואחרי ההקמה שתיהן היו מחויבות לקבוע חוקה שתגדיר את זכויות האזרח, ובעיקר את חופש הג'שה למקומות הקדושים לשני העמים].

כיום יש הרושם שישנן שתי הסתדרויות, האגודה ונ.א. שמתנגדים להחלוקה בהחלט [קשה לפענח את ראשי התיבות "נ.א. אבל מתוכן הדברים נראה שכונת הרי"מ לוינ היא למפלגת פ.ק.פ. (=פאלעסטיינישע קאמאניסטישע פארטיי) – המפלגה הקומוניסטית בתנועה הציונית, שלימים הפכה למפלגה הקומוניסטית בכנסת, ומיוצגת עד היום ע"י ח"כ יהודי אחד בתוך ה'רשימה המשותפת' של הערבים – בהתנגדותם להצעת החלוקה נבעה מתוך חשש לפגיעה בזכויות הערבים באר"י], וההתנגדותנו היא אפילו אפ ה' מובטחים יסודות הדת [כאן רואים לראשונה באופן הברור ביותר, שאף אחד מגדולי התורה לא הסתייג באופן עקרוני מעצם הקמת מדינה יהודית, וכל ההתנגדות התורנית להקמת מדינה היתה רק מחשש

המושבה הבריטית הונג-קונג - בסיומן, בחלוף 30 שנות שלטון סיני.

הדו"ח בקול ישראל' סיום יו סיון תרצ"ח. על הופעת הפשלת האגודאית בפני וועדת וודה פרשלה מטעם אגודת ישראל בראשות מרן מהרי"ץ חזשניקס... לשאלות הדתיות ביחס לפסינה יהודית

שלא יובטח מראש שלא יפגעו ביסודות הדת]. **דומני** [מעבר לדעת תורה, מוסיף כאן הרי"מ לוינ גם שיקול הפוליטי] **שמלבד כל הנמוקים אין הגיון אפילו מבחינה פוליטית לאמור "לא"** **בסתם בשעה שאין סיכוי שהדברים יתקבלו, וזאת צריכים להכיר כל האומים "לא"** [לדעת הרי"מ לוינ גם אותם חילונים ערביסטים היו אומרים להבין זאת].

ב. **הענין להציע שא"י תהי' מושבה או דומינוס אנגלית אויל** **יכולים לומר זאת בעל פה להועדה המחלקת, אבל להגיש בכתב לא טוב**, [באותו קונגרס ציוני, ניסו – ללא הצלחה – יהודים חילונים בריטיים, כמו: הנציב הראשון הרברט סמואל ואלברט חיימסון, לקדם הצעה בריטית, שהיהודים יוותרו על החזון המדיני ויסתפקו ב'בית לאומי אוטונומי' תחת שלטון בריטי. הם טענו שאין ליהודים פתרון טוב יותר, אבל מעטים שמעו להם]. **כי יעשה רושם אי עצים בעולם היהודי שבשעה שמדברים ע"ד מדינה יהודית, מגעגעים אנו לשלטון אנגלי**.

אם ההמחשה לאותה הצעה, ניתן לראות ב'הונקיגונ' שבסין, שגם היא הוקמה במסגרת כיבוש בריטי, והיתה מושבה בשליטה בריטית, שמדינת סין לא השלימה איתה מעולם. במשך השנים הכריעו האינטרסים הכלכליים את הדחפים האידאולוגיים של סין, עד שסין הגדולה קיבלה את הכתיבי בריטניה, ובמסגרת 'ההצהרה המשותפת הסינית-בריטית' שניתנה בתשרי תשמ"ג, התחייבה סין שגם תחת שלטונה תמשיך לשמור על הונקיגונג כאזור 'אדמיניסטרטיבי מיוחד' בתוך סין הגדולה.

כך נהנים תושבי הונקיגונג עד היום – אחרי 30 שנות שלטון סיני – משגשוג כלכלי במטעב משלה, ובמערכת חוקים נפרדת, כוללת מדיניות הגירה, ואף אחד לא

הרי"מ לוינ בכתב מיום י"ב תשרי תרצ"ו... ב"ק אדמו"ר שליט"א ממו שיתאיר עם הנציב העליון ביחד ע"ד ענו הסרטיפיקטים. ולא לשלוח אתו ע"ד שאר ענינים כ"א אך ורק בענין עלית חרדים לא"י, וגם לא לא עקבל טרט' באופן עצמאי ע"פ תולדי כנסת הסרטי' בשטל א"י משהה אחוזים עד 15...

מאיים על קיומה, כי כל האחריות הביטחונית והיחסים הדיפלומטיים הם בשליטה סינית – נותר רק לחלום 'מה היה קורה אילו' היתה התנועה הציונית מסכימה לאותה הצעה]

ג. **שצריכים להדגיש בתוכיר, שאסור להיות בהמדינה היהודית חקים, שהנם נגד הדת שלנו**.

ד. **מאחר שהמושלים יה' הסתדרות הפועלים בא"י, נהוץ להדגיש, שחופש המצפון של כל יחיד ויחיד צריכה להיות מוגנת** [שני הסעיפים הללו – ג,ד, הפכו ברבות הימים למשנתה הפוליטית של סיעת יהדות התורה בכנסת: ההנגדות לכל חקיקה הנוגדת את התורה, וקידום חוקים לעגנית שמירת התורה].

א. **אפילו אם יכניסו להקונסטיטוצ'י נקודות ע"ד שמירת הדת, הרי יוכלו אחר"כ לשנות את הקונסטיטוצ'י, וכדי להבטח זאת, [ההדגשה במקור] **צריך להיות חוק מאת הועדה, שנקודות הקונסטיטוצ'י הנוגעות לדת אי אפשר לשנות לעולם****. [מפליא לראות את חזונם

חשיפה ראשונה של כתבתו הסאקל עם הנחיות פרטניות של מרן האמריאמת. הוא סופר שהוא פניית אליהם מהעריכם להקמת מדינה יהודית' ובטח עוד נמצאים חוקקנטים באג"י בא"י

למרחוק של גדולי התורה, שחששו כבר אז מאותו 'אקטיביזם שיפוטי' שאנו עדים לו בימינו במסדרונות הבג"צ]. מלבד הנ"ל הנני להודיע, שבשיחה פרטית עם כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר לי שצריכים לעשות ביתר אקטיביות ומרץ בנוגע להבטחת יסודות ושמירת הדת במדינה יהודית, [דעת קדשו של האמריאמת היתה, שכדי להבטיח את יסודות הדת לא מספיק שנציג אגו"י מביעים את דרישות הדת באופן פסיבי, במסגרת של תגובה ליוזמה חילונית, אלא שאגו"י צריכה ליוזם מלכתחילה דיון עם החילונים על שמירת הדת במדינה] וטרם כל נהוץ ללחוץ בחזקה על הסתדרות הציונית או סוכנות היהודית להציע שאולי נכון להתרות בהם שאם הדיון יבוא למדינה יהודית, מוכרחים להבטיח כראוי עניני הדת, ואם לא תעשו זאת בכל ההקדם, אנו נהי' נאלצים להפריע אתכם ונבוא בדברים עם הערבים נגד רצוננו, כי הדת יקרה לעם ישראל מכל דבר, ולא ניחל לחלל כל קודש במדינה יהודית.

כבר פרסמנו בעבר, שבעת ביקורו של מרן ה'אמריאמת' בארה"ק בשנת תרפ"ד, כנשיא מעצג"ת בראש משלחת האדמו"רים מסוקולוב וסטריקוב והגאון מבגדיון ועוד. נגן אז את ההסכמה למרן הגרי"ח זוננפלד, לצאת בראש משלחת אגודאית ירושלמית, לפגישתו הרשמית המפורסמת עם המלך חוסיין, ב'שונה' שברבת עמון, כדי לנהל מו"מ גלוי עם המלך הירדני בשם אגודת ישראל העולמית, על האופציה הערבית'. כפי שגם נכתב בשעתו בקול ישראל: ביום הראשון בקרו את המלך חוסיין בשוני מלאכות מאת אגודת ישראל העולמית – בהסכמת כ"ק האדמו"ר"ם שליט"א נשיאי האגודה. וכאן אנו רואים זאת לראשונה מפורשות:

צריכים להוכיר אותם שלפני 20*15 שנה פנו אלינו מהעריבים [ה'אופציה הערבית' היתה יוזמה שהעלה ד"ר דהאן בקיץ תרפ"ג, לקראת הכנסיה הגדולה, ולפיה יקבל מלך ירדן את המנדט על ארץ ישראל, ותחת שלטונו יעניק ליהודים אוטונומיה]. [ובטח עוד נמצאים הדוקומנטים באג"י בא"י], [כידוע הצליח דהאן להשיג מהאמיר עבדאללה מסמך כתוב, ובו הסכמה ערבית להתיישבות

יריעה היסטורית נרחבת

שבועות תש"ח-תשע"ח

אמרי אמת

70 שנה להסתלקותו של כ"ק מרן אדמו"ר ה'אמרי אמת' זי"ע מגור

עוד שליט"א, [את מכתבו של מרן האחיעזר ואת נוסח תשובתו – המתפרסמים עתה לראשונה – ראה בפרק הבא]. ושבּיחד לזה צריכים לכתוב להמזרחי, שעוד תתקיים ישיבה של מועצת גדו"ה? העולמית, אשר צריכה לאשר ההסכם, ושבּיחד להוסיף או לגרוע בפרטי ההסכם.

- הי' עוד לדיון עניני השחיטה היהודית בפולין, עניני קרן השמיטה, פא"י וחונך.
- הדובר גם עד"ו, היות שמאז שנבחרה המועצת של גדו"ה בת 15 איש, של"ח 7 מחברי' (ו' יאריך שנותיהם של הנותרים, שיזכו

במכתב סרעק למאמרו של רח"א אין בקולו ישראל' שלח לו הר"ם לזין את מכתבו, עליה חתם יחד עם אחיו, בה סרעק את חששונו בהבטחה 'החוזה הפריזאי' בטח לא ישרא כמו שהתקיים, אני בחילוף מכתבים נתקן עם כ"ק מרח שליט"א... כלומר, איך צריך לפחד יש לנו שמור טובו

לראות בביאת הגואל וישועת ישראל) צריכים לספח עוד 7 חברים למועצת גדו"ה? ממפולין, ויהי' בה באי כח גם מליטא וזליצ'י'. • בענין עז"י כתוב בהחלטות שמסתדרים בהמכסה של עששו, הוחלט ביישיבת מועצת גדו"ה? להעיר, שלא נכון לכתוב כן, כי 6% מעט מועירי הוא בשביל החרדים המאוריינים באי"י. [על כוונד המשקל שאמרי אמת העניק לנושא כמות הסרטיפיקטים, יש להוסיף, כי עוד בתחילת שנת תרצ"ו – שנתיים וחצי לפני כן – בעת שהנציב העליון

ביקר בלונדון – כתב הר"מ לזין שהאמרי אמת שוקל להגיע אליו לפגישה ולדרוש את הגדלת חלקה של אגו"י מ6 ל15%] צריכים אפוא לדרוש, שיוגדל המכסה כראוי.

- יקבל נא כ"מ את מכתבי והערות הנ"ל לתשומת לב ואבקשו שיסתדל למלאותו.

בכבוד רב ירידו דושה"ט בלונ"ה בשולי המכתב הוסיף בכת"י: המושבה של גדו"ה הביעו דעתם שבענינים הפוליטיים יהי' לפניכם החלטת הכנסי' הגדולה.

פרק ב האם יתכן שיתוף פעולה בין אגודת ישראל והמזרחי

שני דברים אמורים לצוד את תשומת לב הקוראים בהשתלשלות העובדות שתוארו לעיל: א. פער הזמן שחלף, מעת שנעלה הכנסה הגדולה – באלול תרצ"ו, עד שהתקיימה ישיבת ועד הפועל של מועצת"ג, שהתכנס כאמור במכתב הנ"ל, בט"ו אייר תרצ"ח. ב. איך עלתה בכלל על שולחן המועצת"ג שאלת שיתוף פעולה בין המזרחי ואגודת ישראל, שהפעילה התשובה לשתי השאלות היא אחת – וועדת החקירה הבריטית.

ועדת החקירה הבריטית

ועדת החקירה שהלחיצה את המסרחי החלה את עבודתה האינטנסיבית בחורף תרצ"ח

כאמור לעיל, כל הצעת תכנית החלוקה מצד בריטניה, באה מתוך הנחה שבוראי שני הצדדים יתנגדו לה, וכך תוכל בריטניה לסגת מהבטחתה לחבר הלאומים' להקמת בית לאומי ליהודים. אבל אחרי שההסכמה הציונית האמורה לעיל שיבשה לבריתים את כל ה'תכנית', הפעילה בריטניה את הסריק המנטסה לדחיקת בעיות באמצעות הקמת וועדה חדשה וכך הוקמה 'וועדת וודה' שבאה לחקור שוב את מה שחקרה 'וועדת פיל', אלא שבניגוד לוועדת פיל, המסר הממשלתי שניתן לחברי וועדת וודה היתה – להגיע למסקנה שאי אפשר לבצע את תכנית החלוקה. אבל הרושם החיצוני ששיקפו חברי הוועדה היתה ממש את ההיפך מזה, ההבנה בקרב העם היהודי היתה, שאוטרטוס מסיימת הוועדה את עבודתה ומחליטים על הקמת מדינת היהודים.

הוועדה החלה את עבודתה האינטנסיבית בחורף תרצ"ח, ובמסגרת חקירותיה הגיעה לארץ ישראל אחר תג הפסח, וכמו בוועדות חקירה הקודמות, גם הפעם הופיעו בפניה ראשי ההסתדרות הציונית מצד החילונים, וראשי אגודת ישראל מצד החרדי. אלא שכאמור, לפי התחושות בצד היהודי – הפעם דיברו 'תכלעס' על

הקמת המדינה.

הציונים כדרכם, התמקדו רק בפן המדיני, כך שכל הענין הדתי, צורת הדת הכללית של המדינה היהודית ביחס לשבת, חוקי משפחה, חינוך, צרכי צבור ורבנות, כל אלה הוצגו בפני הוועדה רק ע"י המשלחת האגודאית, שעל פי הדיווח ב'קול ישראל' הופיעה ביום ט"ו סיון, בהרכבה הגבוה והמוסמך ביותר כשבראשה עמד מרן מהר"ץ דושניסקי זצ"ל. יתירה מזאת, כשהוועדה חזרה והעמידה בפני ראשי התנועה הציונית את השאלה הישירה: 'מה עמדת הסוכנות ביחס לדררישות אגודת ישראל בענייני דת?'. השיבה הנהלת הסוכנות: 'בחוקת המדינה יובטח חופש הדת המצופון וכל קבוצה תוכל במסגרת חוקת המדינה, לארגן חייה הדתיים ברשת עצמה'. כך, שלמעשה הסכימה התנועה הציונית לדררישותיה של אגודת ישראל.

לפי פרוטוקול מיישיבת המרכז המזרחי העולמי הט"ו, עמ' כא"כג, הועדה שהנהלה הציונית לא התחשבה כלל בתנועת המזרחי לקראת הופעתה מול וועדת החקירה, היא זו שגרמה לתזוית בתנועת המזרחי. כפי שהרא"ה הרוצג התרעם באותה ישיבה של המרכז המזרחי העולמי, על הסוכנות לא נקטה עמדה בעניין. אבל את חיי הדת במדינה היהודית, נכנסה לפרטי העניינים מבלי להתייעץ תחילה עם המזרחי! (אמנם בן גוריון בתשובתו למאיר ברלין אמר, לפי הפרוטוקול הנ"ל, שהסוכנות לא נקטה עמדה בעניין. אבל את האמת לא ניתן היה להסתייג...). בפועל חשה עצמה תנועת המזרחי אינפלוסוריינט אגודה קרייזן מאכט מען אונז אויפמערקזאם... (בתרגום מאיריש) ממעלי השפעה מועריכם בחוגי אגודה מעיריים לנו... כל השאלה בדבר עבודה משותפת יכולה להיות מעשית רק להבטיח את יסודות הדת בחיי הצבור בא"י אם תצא לפועל החלוקה וחסתדר מדינה יהודית בחלק מא"י. אבל בנוגע לשאר עניינים א"א לתאר שום עבודה משותפת כל זמן שהמזרחי נשאר חלק בלתי נפרד מהסתדרות הציונית'.

י"ד מסרחי העולמי... לשטח להודיע כי ביישיבת הועד הראשי להסתדרות העולמית שמסרחי ביום ט"ו סיון ד' דוהמסר אושר ההסכם... מקום את כי יבוא בקרב האשור מצד המוסדות העליונים של 'אגודת ישראל'.

הפגישה בפריז

אוי לי מהסרחי ואוי לי מיוצרי ישיבה משותפת ראשונה בין ראשי אגודת ישראל והמזרחי

אותה ישיבה משותפת ראשונה בין ראשי אגודת ישראל והמזרחי, שהתקיימה במלון אמבסדור בפריז, שבועות אחדים לפני שוועדת וודהד הגיעה לארץ, היתה פגישה טעונה מאוד, ונמשכה יומיים רצופים בימים ב', ג', ניסן.

מפגש זה בא אחרי 20 שנות מאבקים מרים, שבהם נאבקה תנועת המזרחי נגד אגודת ישראל בכל קהילות הגולה ובמיוחד בארץ ישראל. המזרחי נאבק נגד הקמת תלמודי תורה ובית יעקב, ובכל הפרצות בקדשי ישראל נקט המזרחי עמדה אחת עם החילונים. אמנם מבחינה אישית, היו שתי המשלחות 'פנים ותיקות ומוכרות' זו לזו, ובמשך השנים אף פעלו לא אחת במשותף. אבל חברי המשלחת האגודאית: הרב יעקב רוזנהיים, הרב משה בלוי, ד"ר שלמה עהרמן וד"ר יצחק ברויער, ידעו והבינו היטב, שה"ה מ. ברלין, ז. גולד, ש. ברודט, ש.ו. שרגאי – חברי המשלחת מצד המזרחי שהגיעו אל הפגישה, במפגן של רצון טוב – לא באו מתוך רוח תשובה שנחה עליהם והפכו להיות חרדים לגורל שמירת התורה בעם היהודי...

אבל מי יכול היה לקחת על עצמו את האחריות לדחות הצעה לשלום במחנה שומרי התורה, כשכולם מכירים בצורך ללכד את כל שומרי התורה במאבק נגד החפשיים... מה גם ש'על השולחן' היתה החרדה הגדולה להבטיח את מעמדם של שומרי התורה במדינה יהודית תחת שלטון חילוני.

הפגישה עוררה כצפוי סערת רוחות נרחבת בצבור החרדי. למרות שבדיווח הראשוני על המפגש שפורסם ב'קול ישראל' ב"ג ניסן, נאמר מפורשות 'ישיבה זו התקיימה על יסוד החלטת הכנסי' הגדולה במרינבד להפגש עם ראשי המזרחי בדבר אפשרות של שיתוף הפעולה במקצועות שונים, שבהם אין חלוקי דעות פרינציפיות'. וב"ח אייר פורסם מטעם ועד הפועל העולמי ש'בהתאם להחלטה שנתקבלה באותה פגישה הועברו ההצעות של פריז להנשיאות של מועצת גדו"ה?ת, הנשיאות של מועצת גדו"ה?ט עסקוה כעת בבחינת ההצעות והיא הביא אותם אח"כ לדיון בוועד הפועל של מועצת גדו"ה?ת המורכב כידוע משלישים חברים... רק אחרי שתתקבל החלטה מאת המוסד הרבני הכי עליון של אגו"י, יכולים ועד הפועל לקבל עמדה'. בהודעה אף הוסיפו וגילו ש'לפי ההתעוררות שהענין העיר אצל דעת הקהל, אפשר כבר לציין, שמצד גדולי הרבנים מפורסמים הובעו חששות רציניים...' 'ביחוד נראה שהסעיף הראשון (בנוגע לשיתוף פעולה בענין הישיבות) לא מצא הד... הסכמה כמעט פה אחד, נראה שתתקבל ביחס להצעה ליצור חזית מאוחדת להגנת העניינים הדתיים בהמיינה היהודית העומדת אויל להתכונן...'. אולם למרות ההודעות המרגיעות הללו, העובדה שעד עכשיו, למרות שחלפה יותר חצי שנה מהחלטת הכנה"ג, המזרחי לא הסכימו לשבת עם האגודה ורק עכשיו כשאגו"י מצליחה לזקוף את קומתה – המזרחי הם אלה שמבקשים להגיע להסכם, עוררה בצדק את רגשותיהם של חברי אגו"י הנאמנים.

הרה"ג ר' שמעיה לוריא מסבירה וכן הרב חיים ישראל אייז מצריד פירסמו ב'קול ישראל' מאמרים נרחבים על התנהגותם הנכזית של המזרחי וגם בעיתונות האגודאית בפולין, הונגריה, ליטא, ולטביה פורסמו מאמרים נוקבים כאלה, אבל הייחודי מכולם היה העיתון הוורשאי 'דאס יידישע טאגבלאט' שכתב "פון איינפלוסוריינט אגודה קרייזן מאכט מען אונז אויפמערקזאם... (בתרגום מאיריש) ממעלי השפעה מועריכם בחוגי אגודה מעיריים לנו... כל השאלה בדבר עבודה משותפת יכולה להיות מעשית רק להבטיח את יסודות הדת בחיי הצבור בא"י אם תצא לפועל החלוקה וחסתדר מדינה יהודית בחלק מא"י. אבל בנוגע לשאר עניינים א"א לתאר שום עבודה משותפת כל זמן שהמזרחי נשאר חלק בלתי נפרד מהסתדרות הציונית'.

התנגדות ה'אמרי אמת'

האמרי אמת מוביל את ההתנגדות לשיתוף פעולה: אי אפשר בשום אופן להסכים להחוזה הפריזאי

מלבד התנגדותו של מרן האמרי אמת בעבר (נגד הסכם בין פא"י ופהמ"ז), כפי שהרב רוזנהיים אמרם בפגישה ראה הללו, גם עתה – יצא מגדרו והביע את דעתו עוד לפני ישיבת וועד הפועל של מועצת"ג.

כאמור ה'טאגבלאט הוורשאי צייטט הערה מטעם 'בעלי השפעה מועריים', מבלי לפרט מי הם אותם 'בעלי השפעה' שהעירו, אבל עם גילוי מכתבו של הר"מ לזין ששלח אל מורנו הרב יעקב רוזנהיים ביום כ"ז ניסן תרצ"ח, ניתן להבין שהיה זה הר"מ לזין שהעיר 'מ'טאגבלאט' על בסיס דברי מרן האמרי אמת, שלא המתין עד שתנסנו חברי וועד הפועל, והביע את דעתה הק' באופן נחרץ וחרגי לחתנו, שכיון גם כיו"ד ועד הפועל העולמי של אגו"י, כפי שהר"מ לזין העלה זאת במכתב שהעתק ממנו שלח אל הרב משה בלוי – אחר שציין עליו בכתב ידו בהדגשה – **העתקה סודית בענין ההסכם עם המזרחי: הנין הוא להודיע את כ"מ, שב"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א קרא אותי ביחוד לבוא לגור, ואמר לי דברים בענין**

"העתקה סודית" - ה'רשום בראש המכתב - מסומן אדום - שהרי"ם אדמו"ר שליט"א קרא אותי ביחוד לבוא לגור, ואמר לי דברים בענין זה ברשון חזק שזה כבר לא שמעתי אותו מדבר באופן כזה.

זה בלשון חזק שזה כבר לא שמעתי אותו מדבר באופן כזה. תוכן הדברים הוא, שאסור לנו לעשות הסכם כזה. זה עשרים שנה שאנו לוחמים בעד טהרת רעיון האגודה ובעד התבדלות גמורה מהציונים החפשיים, ועתה ננטש'טש הגבולים ודברים האסורים עד עתה יעשו להיות, כי היום יאמר לנו עשה כך ומחר עשה כך. לכן עד כמה שהמזרחי תלוי בהסתדרות הציונים אין לעשות עמיהם שום שותפות, רק זאת לבוא בדברים ע"י הבטחת עניני הדת במדינה יהודית אם תתקיים הצעת וועדת המליכותי. זא. לבוא בדברים עכשיו, כדי להבטיח עניני הדת על לחבא. עד כאן בקיצור דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א. מצדי ונני לאמר לו, שאי אפשר בשום אופן להסכים להחוזה הפריזאי. הנמוקים: א) האמורי לעיל.

ב). המזרחי כבאן עם החונך שלו "בנה" ידוע לקלוי מאד במובן הדתי, והראי היא, שחניכיהם אינם נשארים אפילו במחנה המזרחי. כן הוא גם בהסימיוניון שלהם "תהכמוני".

ג) אנו יודעים את המזרחי ומכירים אותה להסתדרות של חצי הפשיט וחצי דתית. וכולה עבד להסתדרות הציונים.

ד) כל עיקר של ההסכם נחוץ להם לתעמולתם, בשביל אייאלה הימים שיש בתוכם, וכבר משתמשים בהמ"מ עצמו שהי' – לצורך

ש.ו. שרגאי...אי חושב עוד לבקר את הרב ר' חיים עוד שליט"א הקטע מסומן באדום.

שבועות תש"ח-תשע"ח

מאבק המוחות נפריז

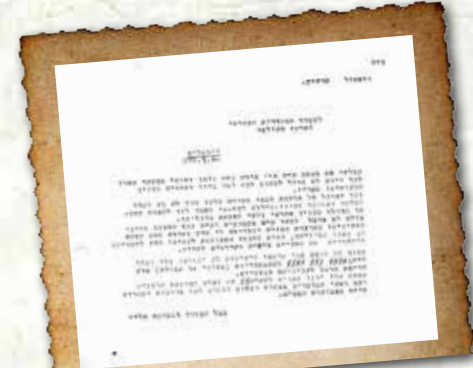
בדברי המשתתפים, לאורך דפי הפרוטוקול, בולט היטב מאבק המוחות שהתנהל בין הצדדים

על סדר היום בפגישת 'פר"ו' הוצבו ארבע סעיפים:

- הרמת כבוד התורה וצורת תנאים ואפשרויות כלכליות ללמוד התורה מתוך הרחבה והרמת כבוד הרבנות.
- הסברה לשמירת התורה וקיום המצוות והבטחת עניני הדת בקשר עם ההגירה היהודית למקומות השונים.
- השלטת התורה והשפעתה בקווי החיים המתהיים בא"י.
- עבודה ישובית כלכלית בארץ ישראל.

אבל בדברי המשתתפים, לאורך דפי הפרוטוקול, בולט היטב מאבק המוחות שהתנהל בין הצדדים. בעוד המשלחת האגודאית מנסה לגמד את שיתוף הפעולה, ולהסביר שהם נמצאים על תקן של שליחים מטעם מועצג"ת, ואת כל ההחלטות שיתכנו להביא לחוות דעתם של גדולי התורה. חברי המזרחי 'הסבירו' שניתן לסכם על דרכי פעולה ועם הגדולים 'ניתן להסתדר'.

כך היה כשהרב רוזנהיים הודיע מיד בפתיחת הפגישה, ש'השיחה היא רק של אישים פרטיים ובאופן פרטי' ו'למשתתפים אין את הסמכות להחליט'. השיב לו ברלין: 'בשתי המפלגות יש רצון אבל אי אמונה באפשרות של עבודה משותפת. לעומת זה יש בין המוני היהודים הדתיים גם רצון וגם אמונה

הרב רוזנהיים...אי אפשר לנו לעשות קטנה או גדולה בענין אחראי בלתי הסכמת גדולים...פקפוקים רבים נגד ההסכם בחוגי מנהיגיו מארצות הסודר.

באפשרות הזאת'.

וכשהמשלחת האגודאית אמרה שאת ההחלטות יקבלו גדולי התורה, ניסה ה' ברלין להפגין את היכרותו עם מרח הגרר"ע ואמר: שהוא יודע שהגרר"ע 'נוטה להפיש דרך להסכם והוא חושב שיש לזמן את ראשי ישיבות כי לאור המצב המדוכא בישיבות הוא משוכנע שהם יסכימו לעבודה משותפת...'

כשהרב רוזנהיים העיר שאין טעם להציע תכניות מעשיות כי 'יתכן שנעבד תכנית ומועצת גדולי התורה תתנגד לכך', שאל ברלין ב'תמימות': מי ישאל את גדולי התורה, האגודה לחוד או האגודה יחד עם המזרחי? כשהרב בלוי ניסה גישה עוקפת ואמר: ש'הוא תומך בהצעה להזמין בהזמנה משותפת (של אגו"י המזרחי) את ראשי הישיבות ולא את גדולי התורה, כי אין הוא מאמין שהרב גרודינסקי והרבי מגור יוכלו לבוא, אולם עובר לכך צריכים להתקשר עם הרבי מגור ועם הרב גרודינסקי ולהשפיע עליהם שאם הם יישאלו על דבר הפגישה תהיה תשובתם חיובית – כדי להבטיח את הצלחת הדבר יש להבטיח לפני זה את השתתפות ראשי הישיבות'. שאל ברודט: מה יהיה אם יהיו חלוקי דעות בין הרבי מגור והרב גרודינסקי? ושרגאי אמר: 'אם המזרחי יכול לבוא בדברים עם הרב גרודינסקי' כשהרב ד"ר ברויער אמר: 'אל נתפוס מרובה, אמנם אנו מכירים שאין בכוחה של הסתדרות אחת לחוד וצריך לפעול ביחד, אבל אי אפשר לעבוד במשותף כל עוד שנתונת המזרחי חברה בהסתדרות הציונית' – היתמנם ברלין באמרו: 'אינני מבין את הקשר בין השאלות הגידונות ובין השאלה אם המזרחי ישתתף להסתדרות הציונית או לא, הפרובלימה היא כיצד לקבל כספים...והוא חושב שאפשר ליצור קר־הדת מיוחדת שתוכל לקבל כספים לא רק אצל 'יחידים אלא גם מקרנות ממשלתיות, אבל זה לא יתכן בלי קיום מוסד משותף לאגודה ולמזרחי'...

אבל הרב רוזנהיים לא התעצל להסביר את דברי ברויער ואמר: בארץ ישראל שלטת ההסתדרות הציונית ומוחוץ לשלטון הזה נמצאת רק התורה, אם בארץ ישראל תוקם הסתדרות למען התורה שמחצית ממנה מהווה חלק מההסתדרות הציונית – פירוש הדבר ששוליים מאתנו גם את העצמאות למען התורה. והמשיך: בשעתו נדחה ע"י מועצת גדולי התורה הסכם על שיתוף פעולה בין פועלי אגו"י והפועל המזרחי, דוקא הרבי מגור התנגד לכך, מחשש שזה ישפיע על הנוער משום שיש בזה משום היתרר למזרחי במתנה האגודה.

כך עלו כל הנושאים הבוערים בעם התורה בכל ארצות הגולה, בנושאי: שבת, ישיבות, רבנות, מקוואות, ושמירה... כשהמשלחת האגודאית תמרגנה בין שלל הצעות המזרחי לשיתוף פעולה מעשי –

עיתונות חרדית במפעלותיו

כידוע, היה מרחן 'אמרי אמת' ל'קורא הדורות מראש' שהיה הראשון מבין מנהיגי ישראל שחזה את הצורך הדחוף בעיתונות חרדית. הן ב'סור מרע' – לבער מבית ישראל את כלי התקשורת הטמאים והן בע'שה טוב' להעביר מוסרים יקדושה בכלים טהורים... עד שבים הדין בראש השנה, כשעמד לפני התקיעות בבית מדרשו

ה"ד, להכריז באותה שעה נעלה על גודל האיסור לקרוא עיתונות פסולה.

ברוח עוזו נוסדו העיתונים היומיים החרדיים לראשונה, וגם עד זקנה ושיבה, כשעלה לירושלים, בחלישות כוחות גופו הטהור, בערוב ימיו, כשמעמד מהרב מנחם פרוש שהוא טורח להוציא לאור עיתון יומי, נטה את שכמו והרים את תרומתו לרכישת מכונת הדפוס.

לפנינו קבלה ששלח ר' מנחם למרן על סך לירה אחת, שבימים ההם היה הון רב, לרכישת דפוס קול ישראל' כדי ששם תתאפשר הפקת העיתון היומי.

כעבדא קמא מרא. ידע ר' מנחם את ה'נחת רוח' שהיה למרן בפעולתו עד שראה לנכון שאותה שעה היא עת רצון לפניו ובחתימתו על הקבלה הזכיר עצמו לפניו 'מנחם בן שפרה'

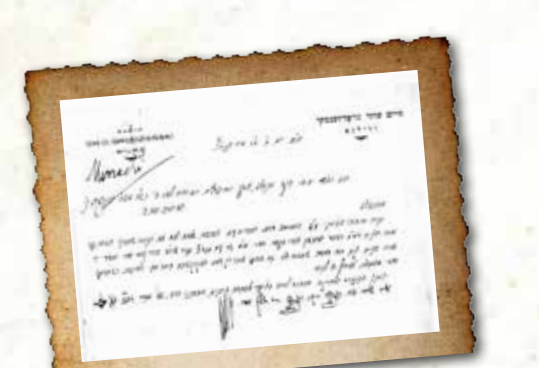
בבחינה של 'אוי לי המזרחי' – המבקש לבלום את כוחה העצמאי של אגודת ישראל, 'ראוי לי מיוצר' – אין ניקח על עצמנו את אחריות לדחות הצעות עצמה כאנו יסוד בתשובה למזרחי. כשנשים לב מפני העתיד. ולמעשה שתי המשלחות ניסו להגיע להחלטות, איך ניתן להגן ולבצר את מעמדם של שומרי התורה בכל אחר. לפי הפרוטוקול: אחרי דו"ד הוחלט בנוגע לסעיפים א, ב, להזמין בשם שתי ההסתדרויות לכנס בוולנז, את ראשי הישיבות הגדולות מארץ ישראל, פולניה, ליטא והונגריה ורבנים מארצות אלה – להקמת מועצה מיוחדת להרמת קרן התורה ולביסוס הישיבות. אחר ששתי ההסתדרויות תביאינה את ההצעות לאישור לפני מוסדותיהם בהקדם הכי אפשרי.

בנוגע לסעיף ג, הוחלט שמזרחי והאגודה פועלים יחד (ולא אחד בלי השני) כלפי חוץ (הסוכנות, הממשלה והחבר הלאומים) ע"ד חוקת המדינה היהודית בארץ ישראל. [הסגריים בסעיף זה – במקור] כאמור בפרק הקודם, ועד הפועל של מועצג"ת התנגד להגבלה בענין זה. ולפני שהתייחסו לעצם השאלה, ביקשו להבהיר מראש שאגו"י לא תסכים לכבול את עצמה בשום מהלך שהיא תחשוב לנכון לגנות בדרכה להבטחת שמירת התורה במדינה, וקבעה 'שיש לשנות טרם כל את הקנודה בהפרטאכול שהאגודה איננה יכולה לעשות דבר בעניני מדינה יהודית בלי הסתדרות המזרחי, וכן הם. כי המזרחי תלוי בהסתדרות הציונית והיא (=ההסתדרות הציונית) אין לה הסכם עמנו, וממילא א"א לקשר רק צד אחד. רק צריכים להתוב שיבואו בדברים ג"כ שתי ההסתדרויות בענין זה בלי קשר שלא יוכלו לעשות אחד בלי השני.

המזרחי מנסה לתקוע טריז בין גדולי ישראל

חשיבות מיוחדת הייתה להודויותם של גדולי התורה במתן המענה על הסכם פריז. כי מחלופי המכתבים אנו רואים איך שראשי המזרחי חשבו להשפיע על גדולי ישראל ואיך שגדולי הדור הקדימו אותם.

כך אנו רואים את ז. גולד שפונה אל רוזנהיים במכתב מיום כ"ח ניסן בו הוא מספר לו ב'שמחה' שהועד הראשי של המזרחי התכנס ביום ד' דחזה"פ ואישר את ההסכם. אלא שמרחן 'אמרי אמת' הקדימו בדבריו החוצבים, באותו מכתב שהר"מ לזין שלח לרוזנהיים יום אחד קודם ביום כ"ו ניסן.

מרחן הגרר"ע...שלחתי להם הנוסח...אחרי מו"ם עם הגה"צ מגור שליט"א סדרנו נוסח אחר.

כך יכול היה הרב רוזנהיים להשיב לגולד במכתבו מיום ג' אמור (=ב' אייר) 'הנני מוצטער מאוד שעד היום לא אוכל לכתוב דבר ברור ומסוים בעניני הצעותינו ומפריז. ועד הפועל של מועצת חכמי התורה שלנו עוד לא בא לכלל החלטה ואנחנו מצדנו – כידוע לכם' אי אפשר לנו לעשות קטנה או גדולה בעניני אחראי כזה בלתי הסכמת גדולינו'. אבל מכיוון שהרב רוזנהיים כבר קיבל את דבריו של האמרי אמת יכול היה לכתוב לו גם 'לא אוכל לכתד שיש פקפוקים רבים נגד ההסכם בחוגי מנהיגינו בארצות המזרח (=פולין כידוע נמצאת ממזרח לגרמניה) וכדומה לי שרק נקודה אחת תמצא חן גמור בעיניהם, והיא התנגה המשותפת לעניני הדת להמדינה היהודית אם התקומם בימים הקרובים לתחיה'.

מדחים לקרוא את מכתבו של שרגאי מיום י"ז אייר להרב רוזנהיים בו הוא מקונן 'בצער רב' על שהרב רוזנהיים מסופק אם ההסכם יאושר על ידי מועצת גדולי התורה. והוא מסים במשפט: 'אני חושב עוד לבקר גם את הרב ר' חיים עוזר שליט"א ולשמוע מה בפיו על ההסכם. בכל אופן עדיין לא אמרתי נושא ומקוה שבהתאמצות ידועה מצד כב', ויכל ההסכם לקבל את האשור המלא גם מצדכם...'. אלא ששרגאי לא ידע שגם מרחן האחיעזר כבר הקדימו ביום אחד וביום ט"ז אייר כבר שלח האחיעזר את מכתב תשובתו אל הרב רוזנהיים, בו הוא מאשר את נוסח התשובה שיש להשיב למזרחי, תוך שהוא מבהיר שזאת אחרי שהוא התייעץ עם מרחן האמרי אמת. יש לדקדק במכתבו של מרחן הגרר"ע הנחשף כאן לראשונה. כי מלבד תוכנו העניני שבו מתאר את הדיונים הנרחבים בהם שנועץ בהם עד שהגיע לניסוח מדויק של התשובה, ושגם לאחר כל ההכנה

הזו חזר להתדיין עם מרחן האמרי אמת ורק אחר כך קבע את נוסח התשובה המדויקת. גם ההודרות להניע את דיונים עד שהגיע למסקנה, הוכיחה עצמה כאנו יסוד בתשובה למזרחי. כשנשים לב לתאריך המכתב – נראה שמרחן הקדים ביום אחד את ש.ו. שרגאי בתכניתו, עוד לפני שכתב שרגאי את מכתבו כבר ניתנה תשובתו של האחיעזר על דעת מרחן האמרי אמת.

ב"ה, יום ג' ט"ז אייר תרצ"ח
הוד כבוד ידידי היקר והנעלה, עסקן ורב פעלים, ירא וחרד לדבר ד' כש"ת מוהר"י רוזנהיים נ"י.
ישא ברכה מאת ד'.

אחדה"ט.
אחרת מכתבו הגיעני, ע"ד ההסכמה באתי בדברים עם ווארשא, יקרת הכולנו, (הסוכנות, הממשלה והחבר הלאומים) ע"ד חוקת שלהתי להם את הנוסח שסדרנו בהיות פה איזה רבנים ורמז"ם בשבוע הראשון אחרי הפסח. אחרי המו"מ ג"ם עם הגה"צ מגור שליט"א סדרנו נוסח אחר ועשיתי בו איזה נטוים קלים אשר אחשוב שישכימו ע"י. ג"ם הוסיפו שהוד רק דעת העקזניוטיבה ביחד אתי ושהרשות כשיאתספו חברי מועצה"ת להוסיף או לארוע. בעניני הקונגרס באמריקה אכתוב להרב סילוועי ולאגודת הרבנים, שיתבוננו בזה. ואו"ם וברכה לרומע"ב ולכל הנלוים אליו לאהבה אותם כנפשו היקרה וכנפשו ידידו רצוני אהבה

(*) חתימת הגרר"ע

מעניין לציין שבנוסח התשובה שמרחן הורה למסור למזרחי כפי שנציג להלן, דחה מרחן הגרר"ע את רעיון קונגרס הרבנים בנימוק שאין השעה ראוי לכך, ואילו בתשובתו להרב רוזנהיים אין הוא דוחה את ההצעה אלא העביר את ההכרעה בענין זה אל הגר"א סליבר ולאגודת הרבנים.

ההחלטות שהתקבלו

החלטות האכזיבוטיבה (=עד הפועל) של מועצת גדולי התורה מחודש אייר שנת תרצ"ח

ערך גבוה מיוחד יש להחלטות של המועצג"ת מחודש אייר שנת תרצ"ח, שהתייחסו במיוחד לעבודתה של אגודת ישראל במדינה היהודית. כי אותה גלריה מפוארת של 23 גדולי ישראל (אמנם בהודעת הועד הפועל שהבאנו מה'קול ישראל'-י"ח אייר תרצ"ח, נקבו במספר 30. אבל כפי שהר"מ לזין ציין במכתב שהבאנו בפרק הקודם, מאז כהנסיה הגדולה – אלול תרצ"ו עד אייר תרצ"ח – נסתלקו לעולמם 7 חברים) קבעו בהחלטות אלו דרכה של אגודת ישראל עד כמה מותר, או צריך, לשתף פעולה עם מפלגות דתיות שאינן חרדיות ומאו עד היום פועלים נציגי אגודת ישראל בכנסת על סמן החלטות אלו.

לכן מן הראוי לפרט במדויק את שמותיהם של גדולי הדור ההוא (לפי סדר איש) שמאירים כאמור את דרך יהדות התורה עד היום, וכמבין שיש לפרוס גם את לשונם הזוהב בהחלטותיהם ככתבם וכלשונם.

חצי מהעיתון - שהופיע בעמוד בודד- הדיוון על הפטירה

רשימת חברי המועצת:

האדמו"ר רבי אברהם מרדכי אלתר מגור האדמו"ר רבי אברהם יעקב פרידמן מסדיגורא

הגאון רבי אהרן לזין מרישא

הגאון רבי איסר זלמן מליצר מסלוצק

הגאון רבי אלהנן וואסרמאן מברינוביץ

הגאון רבי אהרן קוטלר מקלצק

הגאון רבי דוב בער אב"ד אוז'קוב

האדמו"ר רבי דוד בורנשטיין מסוכטשוב

הגאון רבי זלמן סורוצקין אב"ד לוצק

הגאון רבי חיים עוזר גרודינסקי מוילנא

הגאון רבי חיים משה בלום אב"ד זמושץ

הגאון רבי יהודה ליב צירלסון אב"ד קישינב

הגאון רבי יוסף צבי דושינסקאי מירושלים

הגאון רבי יעקב מאיר בירדמן מוורשא

האדמו"ר רבי יצחק זליג מורגנשטרן מסוקולוב

האדמו"ר רבי יצחק מנחם דניצ'גרי מאלכסנדר

הגאון רבי ישעיה פירסט מוינה

הגאון רבי מנחם זמבה מוורשא

הגאון רבי מרדכי רוטנברג אב"ד אנטוורפן

האדמו"ר רבי מרדכי שלום יוסף פרידמן מסדיגוראפשמישל

הגאון רבי עקיבא סופר אבד"ק פרשבורג

הגאון רבי שמואל דוד אונגר אב"ד נייטרא

הנוסח הסופי של ההחלטות על דעת כל חברי מועצת גדולי התורה הרישום בנרטיב בשניים הוא כתב יד של הר"י רוזנהיים. 'צירסה לאחר בדיקה

ההחלטות ככתב וכלשונן:

האכזיבוטיבה של אגודת ישראל ביחד עם הנשיא של מועצת גרה"ת קבלה לתשומת לב את הפרטייכל של ב"ב א"י' והמזרחי, שהתקיימה בפריז בימי ב' וג' ניסן ש.ו. ומוצאת, כי עצם ההתעוררות של הנסיון לבוא בדברים ולשאוף לעבודה משותפת בכמה עניני הדת – הוא רצוי מאוד. בעת הזאת, אשר רבו שונאיו ומנדינו מביט ומחוץ, עבודה משותפת בפרטים שונים הנוגעים לחזוק הדת – הוא דבר בעתו.

האכזיבוטיבה מוצאת אמנם, שיש להעמיד בשורה הראשונה פעולות משותפות בדברים שאין בהם חלוקי־דעות עקריים כלל. והיות, כי הבטחת שלטון התורה והשפעתה בחיים בא"י הוא דבר הברחי, וביחוד אם התגשם תכנית החלוקה – מבלי הכנס בצד הפוליטי של הענין אם זה רצוי בכלל – הלא אז בהכרח, שהדרישות הדתיות הודרשנה מאת כל הצבור היהודי הדתי. לזאת נחוץ בראש וראשון לבוא בדברים כדי לעבד יחד את הדרישות הדתיות, אשר בלעדן "מדינת היהדות" בלתי אפשרית כלל. לכן יש לגשת לעשות העצרים הנחוצים, כדי לברר את עיקרי דרישותינו, אחרי ההזירות הראוי' בעניני יסודי כזה.

האכזיבוטיבה מסכימה, שיש אפשרות לעבוד עבודה משותפת בעניני חזוק הדת באר"י ובגולה, כמו החזקת שמירת שבת כלפי פנים וכלפי חוץ, (ביותר בארצ"ק וביחוד במקומות הצבוריים, אשר איש יש מפריעים מחוץ רק מבית ובכח מאוחד תגדל האפשרות שדרישות היהודות הדתית תהינה נשמעות לראשי

יריעה היסטורית נרחבת

טיוטת ההסכם על יו"ר העתקה של מרחן הגרר"ע למעלה מסמן שהתורה נרשמו ע"י זושא פריעדמאן ' הרב אלכסנדר זושא פרידמן הי"ד.

הישוב, כדי שיעזרו להגן על קדושת השבת), השחיטה, עניני הכשרות, טהרת יישראל ועוד יסודי הדת כאלה.
כן נחוצה ואפשרית פעולה משותפת כדי להבטיח התפתחות החיים במקומות ההגירה החדשים בגולה, כמו להעמיד להם רבנים ושוחטים, ליסד בתי כנסיות ובתי מדרשות, מקוואות־טהרה עוד מוסדות דתיים כאלה.

יש גם לשאוף לעבודה משותפת בקהילות הגולה, שיתאחדו יחד כל החרדים נגד חזית מתנגדי הדת ומהרס"י.

מובן הדבר, שכל זמן שמזרחי נמצא במסגרת ההסתדרות הציונית, אין לנו לדון אדות אחוד תמידי בין שתי ההסתדרויות.

בנוגע עניני הון מרחן הנמנע כעת להתאחד, מפני שנוי ההשקפות שיש בין שתי המפלגות ביסודי החנוך.

בנוגע לשאלת הישיבות – הגה הישיבות הן מוא ומעולם הטיבה בפני עצמה ונזהרות מכל השפעה מפלגתית שהיא, ולזאת אין הענין מסור בידי האכזיבוטיבה לדון עליו ויתכן ג"כ כי ראשי הישיבות יחששו, שעבודת המפלגות – ולו גם תהא משותפת תשפיע להחליש את מקורות ההכנסה של הישיבות שעד כה, ולנדרס יסודות מקורותיהם מבלי היות בטוח בהצלחת המפעל המשותף.

בדבר הקונגרס לתורה – אם כי הענין נכון ורצוי, הגה לפי מצב היהודי כעת – אין השעה הנוכחית רצוי' לכך.

מלבד הגירסה הסופית שבתחתיתה רשם הרב רוזנהיים (=בתרגום מגרמנית) 'צירסה אחר בדיקה'. בארכיון שבמרכז אגודת ישראל נמצאת גם הטיטסה הראשונת שהוגשה לעיונו של מרחן האחיעזר שהועתקה על נייר המכתבים עם התקיינום שהגרר"ע העלה, וכפי הרשום נרשמו ההגהות בכתב ידו של מזכיר אגו"י כפולין הרב אלכסנדר ויזא פרידמן הי"ד.

דבריהם הם זכרונם

כמתבוננים בדברי מרחן האמרי אמת, נוכל רק לדמיין לעצמנו איך נראתה דמותו בעת שנשאל על שכמו את האחריות לדורו ולדורות אחריו. כאשר שילחו בנושאים אלה היה תחנו הרה"ח רי"מ לזין ז"ל. כל אלה שתיארוהו ודמותו התייחסו רק אל דמותו הפומבית, אם בהנהגותיו הקדושים בתורה וחסידות ואם בסלטולי קדושתו בחייו הפרטיים. אבל בהתבוננות בדרכי פעולותיו הציבוריות, שמקצתם משתקפים במסמכים המובאים כאן, זכרנו עולה לפנינו, שהרי שנינו 'דבריהם הם זכרונם'.

המסמכים האחדים הללו, יחד עם דיבוריו הק' מספרים הם גם את סיפור העובדות ומעניקים לנו השתקפות שטרם נחשפה ברבים. כאן רואים ירכוז מכוונות נפש בהנהגת עם ישראל, והזירות והוריות, ההכמה והבינה, הפחד והיראה – דרכם העביר לדורות הבאים, ונחשפים לפנינו חרכים, להציץ בהשקפה חרדית על כל הנעשה, שנודע לבצר בהם את חומות הקדושה והטהרה עד ביאת ינון במהרה.

יום שלישי, א' בסיון תשע"ח ‏ **המבשר קהילות** | 19

18 | **המבשר קהילות** | יום שלישי, א' בסיון תשע"ח

כ"ק מרן אדמו"ר האמרי אמת' זי"ע בדרכו אל המהלך המערבי

יושב על תלמודו בחדרו בשנה האחרונה

השנה האחרונה

הדאגה לבריאותו של הרה"ק ה'אמרי אמת' זצוק"ל בשנה האחרונה לחייו, שנת תש"ח, לוותה בחרדה הגדולה נוכח ימי צרה ומצוקה כשהיישוב היהודי בארץ-ישראל היה נתון לאיום קיומי מצד המרצחים הישמעאלים | במהלך השנה הודיע **ורמז לבני משפחתו ומקורביו אודות **קצו הקרב**, ואף נתן הוראות שונות שנוגעות לאחר הסתלקותו | יריעה מיוחדת על השנה האחרונה ע"פ עדויות וזכרונות בני המשפחה והמקורבים**

מאת י. אהרנסון

בחופת נכדו הרב אהרן נח יוסקוביץ

ימי התנוכה

אותי. השם יתברך עזר והוא יצא מכלל סכנה, באותה שנה נפטר בתג השבועות. התברר לי כי מה שאמר 'עצרת' התכוון לשבועות, והכל הבינו מדוע צויה לעשות מאמצים לקבור אותו על הר הזיתים, כי פרצה המלחמה עם הערבים והם שלטו על הר הזיתים, והיהודים לא יכלו להגיע להר הזיתים. אמנם נעשו ניסיונות באמצעות האו"ם כנראה מהצום של יו"כ והמצב החמיר מיום ליום ואמרנו תהילים יומם ולילה, ובה"ה השי"ת עזר לנו וכבר לפני שבועיים התחיל לשוב לאיתנו ובה"ה הולך טוב".

עוד מתאר ר' בנימין בויכרונותיו את ימי התנוכה תש"ח, ומהם נראה

שרבנו אכן חזר לאיתנו ואף חילק מעות תנוכה לצאצאיו ולבני משפ' חתו: "דמי תנוכה נתן אדמו"ר שליט"א לכל אחד 1 לא", ואחר שנתן לכולנו נשאר לו עוד ביד 3 לא", ואנחנו עמדנו כולנו סביב ושמאי שאל את אדמו"ר שליט"א למי הוא רוצה לתת והשיב אדמו"ר שליט"א למי שרוצה. והושטנו תיכף הידיים ונתן לשמאי 1 לא"י ולי 1 לא"י ואחר איני זוכר למי, ואח"כ בא פיני' לוי ונתן שמאי לאדמו"ר שליט"א כמה לא"י בכסף של חצאי לא", ואמר אדמו"ר שליט"א זה מדי הרבה, ואמר שמאי 2 כאלו זה כמו 1 לא", ונתן לפיני' 2 חצאי לא"י".

במכתב ביום כ"ט טבת תש"ח כותב ר' בנימין: "אצל אדמו"ר שליט"א אין חדרות, מצב בריאותו ב"ה בחסד, בש"ק בערב היה בביהמ"ד וכן בבוקר עד מוסף. בשבוע שעבר כאשר קרא הידיעות שהיו בעיתון והיה שם ידיעה שנהרגו כשבעים ערבים ביפו אמר ג' פעמים כן יאבדו אויבך ה' – עשה להם כמדיון".

עוד מספר ר' בנימין בויכרונותיו על לידת בנו, ועל כך שרבנו התבטא כי רוצה לבוא ולהשתתף בברית שתיערך בתל אביב, כשהוא מקווה שמצב בריאותו יוטב לו, אך לפלא שלא התייחס לסכנת הר-רכים שהיו בחזקת סכנה: "אדמו"ר שליט"א קיבל הבשורה לידת בני ש' בפנים שוחקות ושאל את דודי [ל"ש] ש' כמה זמן צריכים לנסוע לת"א והשיב שתי שעות בערך, ואמר אדמו"ר שליט"א עד שבוע הבא עלינו לטובה קאן יעד נאך גוינט ווערין און פארען קיין ת"א אויף דעם ברית, ואמר לו דודי ש' שכנראה מטעמים אחרים אינו חר-שש כגון סכנת דרכים וחייד אדמו"ר שליט"א. ובשבת קודש אמר אדמו"ר שליט"א על זקני ר' משה בצלאל זצ"ל: ער איז גיווען א גיטער יוד".

ימי צרה ומצוקה

שנת תש"ח בעיצומה. ירושלים עיר הקודש נתונה במצור הערבים, מטחי ההפגזות מרעידים את העיר. מחוץ תשכל הרבם של אומות ישמעאל, כך, במקביל לדאגה לשלומן של רבנו שורה חרדה רבה נר-כח המצב הכללי הקשה ששרר בעיר הקודש ובארץ-ישראל. למרות חולשתו התעניין רבנו בכל המתרחש, וקיבל רבים שפנו אליו בבקשת ישועה ורחמים על בני ביתם וקרוביהם השרויים במקום סכנה, ומהם שנפצעו מידי המרצחים וזקוקים לרפואה שלמה.

מספר המשב"ק הגה"ח ר' שמאי גינזבורג זצ"ל בזכרונותיו: "בשנת תש"ח ירושלים היתה במצור ע"י הערבים שהפגזו את העיר כל הזמן, היתה סכנה ללכת ברחוב, היו אנשים שסיכנו עצמם להתאסף בבתי מדרשות לומר תהילים לבקש רחמים מאת השם יתברך. "פעם בדרך לבית המדרש נער נפצע קשה מפגז, אבי בא להאדמו"ר זצ"ל להזכיר את הנער, האדמו"ר גנח הרבה ולא השיב דבר. האב הוסיף ואמר להאדמו"ר כי הנער הוא אידיש איננו והיה בדרכו לבית המדרש לומר תהילים, שוב המשיך ונאנח ולא השיב. אבי הנער שאל אם להוסיף שם? שוב נאנח הרבה ולא השיב. הוסיף אביו לשאול אם להוסיף שם איזה שם? האדמו"ר זצ"ל לא הפסיק גניחותיו והשיב אביה, כולנו אני והרב ר' חיים אלעזר אלתר ז"ל שהיה נוכח השתוממו לשמוע תשובה זו, באנו לירי מסקנא כי כשיגיע האב לביתו יראה שהנער כבר אינו בחיים, כמו באביה בן ירבעם שאחיה השילוני אמר לאם אביה כשתגיע הביתה אביה לא יהיה בחיים (מלכים א - יד, יב). אחר זה התברר לנו שהנער כבר לא היה בחיים בזמן שאביו שהה אצל האדמו"ר זצ"ל".

ונר אלוקים טרם יכנה

עוד מספר המשב"ק הגה"ח ר' שמאי גינזבורג זצ"ל בזכרונותיו: "בהתחלת חודש אייר תש"ח התגברו הפגזות הערבים על ירושלים הנצורה, יעצו לתושבים לא להישאר בקר מות העלינות של הבתים מחמת הסכנה, גם

הקודש ירושלים ואת הדרים עליה, ואת ערי הארץ מחוצה לה. קומם מחדש מוסד ארץ, להפיק טללי תחיה על שארית הפליטה מחסי-דיו, אלה שעלו בהוראתו לארץ-ישראל בשנים האחרונות שלפני השואה, ואלה המעטים שהצליחו להימלט מציפורני הנאצים ונותרו לפליטה גדולה. וכל זה לצד היותו המנהיג הבלתי מעורר של הציבור החרדי והאגודאי יושבי ארץ-ישראל.

כשמונה שנים היו ימי חייו בארץ-ישראל, עד לחג שבועות תש"ח, כבעיצומה של המלחמה בה ביקשו אויבינו לסיים את מה שצויר היהודים ימ"ש לא הספיק, עלה רבנו למרום ונסתלק לעולם שכולו טוב.

ביריעה זו נשחזר ונסקר בעזרת זכרונות ועדויות מכלי ראשון מקרב בני המשפחה והמקורבים, את השנה האחרונה לחייו ועד להסתלקותו בחג השבועות תש"ח, לפני שבעים שנה.

מכה אנושה

הסתלקותו של מרן האמרי אמת' זצוק"ל בחג השבועות תש"ח היתה מכה אנושה לכלל ישראל בכלל ולחסידי גור בפרט, שכן הוא היה האור שהבליח בקצה האפלה של החושך הנורא שהשתרר בשי-נים הראשונות שלאחר השואה כשנודע עד תום את האמת המרה והאיומה כי חלק הארי של חסידי גור עלה על מוקדה בכבשוני אשוויץ, הי"ד.

מצבם הקשה של יושבי ארץ-ישראל שסבלו גם הם מפרעות ותלאות מבני ישמעאל, וביותר במהלך אותה שנה תש"ח, כשנשי-קף להם איום קיומי אמתי, הביא לכך שהכל נתנו יתבם לישועת ה', והתפללו כי זכותו של אותו זקן צדיק הדור ומגנו תעמוד להם להינצל מכל השעות הרעות המתרגשות לבוא לעולם. ולמרות שבשנה האחרונה כבר היה האמרי אמת' חולה וחלוש, קיוו כולם כי יזכה לאריכות ימים ושנים להנחתום במעגלי צדק בתקופה רבת התהפוכות עד ביאת נינו.

מרן ה'פני מנחם' זצוק"ל נשאל פעם האם הסתלקות אביו האמרי

"אסרו חג, חצות", "עצרת". משפטים אלו יצאו מפי קדשו של מרן האמרי אמת' שוב ושוב בסוד שיח לבני משפחתו הקרובה ולי-מקורביו במהלך השנה האחרונה לימי חייו, שנת תש"ח. הם הבינו כי משמי-עויות הרות גורל טמונות תחת מילים אלו. חדרו מהבאות, אך קיוו כל העת כי הקב"ה יותיר את קברניט הדור שנותר לפליטה מהשואה האיומה.

באלפי נימין היה קשור כ"ק מרן אדמו"ר האמרי אמת' זצוק"ל לארץ-ישראל. חמש פעי-מים ביקר בה ובפעם השישית היה זה כבר בעיר-צומה של השואה האיומה, כשבסני נסים הצליח להימלט מעמק הבכא וקבע את משכנו בעיר הקודש ירושלים.

היה זה בשלהי חודש ניסן ת"ש כשהגיע רבנו לנמל חיפה, ממנו המשיך אל מעון הקודש שהיה מוכן לו ברחוב 'שפת אמת', סמוך ליישיבת 'שפת אמת' שתחילת המרצת ייסודה היתה על-ידי רבנו בשנת תרפ"ה בביקורו בארץ הקודש ושעל שמה כונה הרחוב כולו. רבנו הגיע אמנם אל הנמלה, אך לבו הסתור רחוק היה מן המנוחה. הוא איבד יותר ממאה מצאצאיו בשואה האיומה, מלי-בד רבבות חסידייו שעלו על מוקדה הי"ד, והוא נותר שבור וחלוש. הידיעה על רבבות חסידייו שהקיפוהו בהרעה ואהבה בלי מצרים ועתה חלקם הגדול נופחים נשמותיהם במוות קדושים, לא היטיבה עם מצב בריאותו שרק הלק ונחלש מיום ליום.

ברם, עלי-אף הגוף שהלך ודעך ורבבות החסידים שנעדרו מהאופק, לא הפסיקה האש הגוראית מלבעור אף לא לשעתא חדא ולרגעא חדא. במשך שמונה שנים מת"ש עד תש"ח האיר את עיר

שבועות תש"ח-תשע"ח

אמרי אמת

70 שנה

להסתלקותו

של כ"ק מרן אדמו"ר ה'אמרי אמת' זי"ע מגור

האדמו"ר זצ"ל שהה שבועות אחדים בקומת קרקע של ביתו. כשבע לפני חג השבועות השמיע שברצונו לעלות למעלה, העירו לו כי בקומות העליונות הסכנה מרובה יותר, למחרת אמר לי כי ברצונו לעלות למעלה, החלטתי למלא רצונו. מיד ניגשתי עם עוזרי ר' אברהם טוביה רוזנוסר נ"י, ואמרתי להרבי זצ"ל שאנחנו מוכנים לקחתו עם הכסא למעלה. ענה לי, עדיין לא, בעוד ימים אחדים. כשנפטר בחג השבועות הבינו למה התכוון כשאמר שרוצה לעלות למעלה.

"האמרה האחרונה שזכיתי לשמוע מפי קדשו כמה ימים קודם פטירתו, היתה לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע וכו', נצחו מוטב, ואם לאו יזכיר לי יום המיתה (ברכות ה.), שאל למי להזכיר? ענה להזכיר ליצר הרע כי לעתיד לבוא מביאו הקב"ה ושחטו (סוכה נב.)."

כ"ק מרן אדמו"ר ה'פני מנחם' זי"ע סיפר, כי שבת שלפני השבת האחרונה אמר לו לפתע אביו הק' א' צוואה". היה זה באותה העת שהגיעו לבשרו על לידת נינו הרר"ש שבתי שיינפלד, בן רבי משה שליט"א חתן רבי יצחק מאיר לוין ז"ל.

וכך סיפר מרן ה'פני מנחם' זצוק"ל: "אמרתי לאבי הרי שבת היום, אז אמר את הפסוק (דה"א כ"ט) ואתה... בני דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפצה כי כל הלבבות דורש וגו". והפסיקוהו לבשרו על לידת נינו ר' שבתי שיינפלד. אח"כ שוב חזר ואמר לי 'אתה... בני דע את אלקי אביך ועבדו בלב שלם ובנפש חפצה כי כל הלבבות דורש וגו'. וסיים את הפסוק 'ואם תעבדו יוניחך לעד'. פ"א הוא אמר לי 'שלמה בני' ופ"א הוא אמר לי 'בני'.

מסופר כי מרן ה'פני מנחם' בא אל הרה"ק מבעלזא אחרי הפטירה של רבנו, ושאל אותו הרה"ק מבעלזא: "דער טאטע האט איבער געלאזט א צוואה?" (אביכם הותר צוואה) וענה "ניין". שאל אותו: "הער האט פעפעס געזאגט?" (האם הוא אמר משהו?) וענה "יא, דער פסוק ואתה בני דע את אלך' אביך ועב' דהו". ואמר "גאר נישט געזאגט? אסאך געזאגט" (לא אמר כלום? אמו הרבה)!!!

סיפר הרה"ח רבי פנינע לוינ, כי כננס לרבנית שבועות מספר קודם פטירת הרבי ואמר לה שראה בחלום את האמרי אמת' ואמר לו "אסרו חג חצות". ואמרה לו הרבנית דבר פלא הוא זה

עם החסידים הנאמנים רבי שמאי גינזבורג ורבי משה שחור

שהרבי כשקם בבוקר גם אמר תיבות אלו "אסרו חג חצות", ואכן, כך היה לבסוף שנפטר בחג השבועות ונטמן באסרו חג בחצות הלילה.

"אז מירופט דארף מען גיין"

הגה"ח ר' יעקב מאיר אלתר שליט"א בן כ"ק מרן אדמו"ר ה'פני מנחם' זצוק"ל, סיפר באחד משיחותיו "שמעתי מאבי הק', בשעת ששכב ה'אמרי אמת' על ערש דווי לפני ההסתלקות שא' לה אותו פעם הרבנית אם הוא רוצה לעלות (כוונתה היתה לשכב בקומה עליונה) השיב לה הא"א 'ווי אין הימעל ארויף?!, ענתה היא שכוונתה לעלות על התקרה (לא ידעתי בדיוק למה כוונתו באומרה כן, אבל כנראה היה להם מקום שנקרא כך) הגיב הא"א 'ותקרא, אז מירופט דארף מען גיין...!'

"עוד שמעתי ממנו ששבעת חוליו התחלקו האחים הקדו"שים זי"ע במשמרות מי ישמש את האמרי אמת' ובשבת לפני הפטירה (שנפטר ביום ראשון) היה תורו של אבי זצ"ל, ובעת שנתקבצו המנין לקבלת שבת באמצע 'לכה דודי' הראה לאבי זצ"ל שצריך הוא לפנות, לקחו אאז"ל ואחרי שיצא התחיל לב' רך ברכת 'אשר יצר' והמשיך לומר ולמלמל עד שסיים 'המחזיר נשמות לפגרים מתים' ואז התחיל הגסיסה שנמשכה כיומיים.

"עוד שמעתי ממנו, שכל ימי הגסיסה לא דיבר האמרי אמת מאומה חוץ מפעם אחת שפתח את עיניו ואמר 'מאמע'. לימים הסביר אאז"ל ע"פ מש"כ המקובלים שצדיקים רואים את הש' כינה לפני פטירתם דאתקריא 'אמא'.

"המצב אינו מבשר טוב. חולשת גופו הטהור של הרבי גורמת דאגה רבה לסובבים. הכל מתפללים לשלומו - במניני תפילה מיוחדים בריכוזי החסידים - ומייחילים לחיות בצלו עד ביאת ינון, מצפים ומקווים כי בימי יישובו ישראל בגאולה וישועה". לימים סיפר הרה"ח ר' יעקב שלסר ז"ל: "שבועות תש"ח היה ביום ראשון, בערב שבת כשעה לפני הדלקת נרות טעם הרבי מעט 'לעקעק' ותה, הלך לנוח בספה שבסלון, עזרתי לו להתיישב, וניגש הב' 'ולחש לו משהו באוזן, ואז אדמו"ר רצה לענותו ולא יכל, כך ג' פעמים, אמר לי הב' שאני אשכיב אותו על הספה, ואז החל לגסס עד למחרת ביום השבועות לערך בשעה 3:00.

"באותה השבת שלפני שבועות אף הוסיפו לרבנו את השם 'חיים', ועשו לו 'מי שביד' מיוחד לכך".

הגה"ח ר' יעקב מאיר אלתר שליט"א סיפר פעם בשיחת חסידים: "פעם שאלתי את אאז"ל אם כנים הדברים שהוסיפו שם 'חיים' להאמרי אמת לפני פטירתו (כי יש שמכחישים זאת) ואישר לי את הדברים, וסיפר שב'מי שברך' באותה שבת אחריו נה אמרו את שמו עם הוספת שם 'חיים' (ולא זכור לי אם הוסיפו לו 'חיים אברהם מרדכי' או 'אברהם מרדכי חיים'). והוסיף שכיון שלא קם מאותו חולי לכן לא מחשיבים הוספת שם זה ככל"ל.

מטו יסודי עולם, נעקר עמוד תבל. הרבי הקדוש ה'אמרי אמת', משוש כל הארץ ונחמתו האחרונה, שקעה שמשו, איננו עוד בעולם. באחת השתרה אפלה נוראה בעולמם של ישראל. קשה מיתתן של צדיקים כשרפת בית אלוקינו.

סיפר מרן ה'פני מנחם', כי בשעת פטירת רבנו אף אחד מהבנים לא היה שם, כי הרופאים לא אמרו שזה יקרה מיד, ואמרו שזה יכול לקחת עוד כמה ימים, וה'בית ישראל' וה'לב שמחה' הלכו לאכול סעודת יו"ט, ואילו הוא נשאר שם, ואמרה לו אמו הרבנית שילך לישון כיון שכבר לא ישן כמה ימים 'און די וועסט ציזאמען פאלך' (הוא עלול להתמוטט), אבל הוא לא רצה ללכת, ואמו אמרה לו כי מצווה עליו במצוות כיבוד אם ללכת. ועלה לבית חותנו לישון אבל משום־מה לא הצליח להירדם, ואחרי כמה זמן באו להודיע לו כי המצב קשה, אבל היה זה כבר לאחר מעשה.

הרה"ח ר' בנימין אלתר ז"ל מתאר ברשימותיו את סדר ההס' תלקות: "א"ז היה כל הזמן היריות וההפצצות במטבח של ישיבת שפ"א, ביום ד' במדבר נפל פגז בבית שעי' ישיבת שפ"א ונהרגו ששה אנשים והיה רעש גדול ומאז נחלה א"ז. היה אצלו ד"ר קוק פרופ' סונדיק ד"ר היילבק, ביום ה' במדבר רצו להעלותו כמה פעמים חזרה לדירתו למעלה בקומה עליונה ולא רצה והיה משיב כל פעם עוד לא, וביום עש"ק כשנפסקו ההרעשות העלוהו חזרה לדירתו. בליל ש"ק עלה החום מאד 38.8 והיה עד הסוף. בכל השבוע אמר כמה פעמים קוראים אותי למעלה, בש"ק הוסיפו לו השם חיים, בחג השבועות בשעה 3:40 אחה"צ בחדר היה רק ב"א לייביל ש' פתח את עיניו

אשר כל הזמן היו סגורות, נבהל ב"א ורץ לחדר השני לד"ר היילבק, דודי הלב שמחה היה בביהמ"ד ואמר תהילים ביחד עם כל העולם. דודי הבית ישראל היה בביתו, ובשעה 3:45 היה ההסתלקות, שמעתי שאמר לפני זמן: אסרו חג, חצות, ואכן נקבר במוצאי שבועות בחצי הלילה"..

אשכנתי דרבי

מסע ההלוויה של רבנו היה מהלוויות היותר נוגחות הזכורות עד היום לזקני ירושלים. המצב היה בכי רע, ניתן היה לחוש באוויר את הפחד מן שעות רעות המתרגשות לבוא לעולם, נתקיים הכתוב "מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה". הצער והגיון על האבדה הגדולה היו קשים מנשוא, יחד עם זאת העובדה שחסידיים רבים לצד יהודים רבים שהתגוררו בתל אביב ואזור המרכז, ביניהם חתנו של רבינו רבי יצחק מאיר לוינ, לא יכלו לעלות לירושלים מחמת שהדרכים היו סגורות, רק הוסיפו למעוקה הקשה.

כך גם היה ברור כי לא תהיה אפשרות להביאו לקבורה בהר הזיתים במקום אשר קנה בחיים חיותו. בכל זאת נעשו פעולות רבות לאישור מיוחד, אך מחמת הסכנה הגדולה לא התאפשר הדבר, והודו לט' לקביו בחצר הישיבה. במשך שעה ארוכה עמלו לחפור את הקבר, ורק לאחר עבודה ויגיעה רבה הצליח בידם הדבר.

לפני צאת המיטה אמר מרן ה'בית ישראל' דברי פרידה קצרים, ואמר שהוא בבחינת דוד המלך שהסתלק ביום מתן תורה, "ומה שהיה חסר לסבא ה'שפת אמת' לחיות בשבעים שנה, חי' האבא יותר משבעים

בדרתו לחופת בנו כ"ק מרן אדמו"ר ה'פני מנחם זי"ע לצידו בנו כ"ק מרן אדמו"ר הלב שמחה זי"ע

קברו הקדוש בחצר ישיבת שפת אמת בירושלים

שנה מיום ליום ממש". והוסיף ואמר "לא היה עוד בדורות האחרונים כמוך, שהכניס אמונה ללבם של המוני בית ישראל". וכך, קרוב לחצות הלילה, במוצאי חגג, הגיעו המונים מבני יש-ראל - על-אף סכנת המלחמה - להשתתף באשכבתיה דרבי. הטהרה נערכה במקווה ב'בתי הורגשטיין, ובהמשך הדרך נשמעו דברי הספד קצרים ע"י מרן הרב דושינסקיא זצוק"ל והרה"ר הרב הרצוג. ובאותו לילה טמננהו בחצר הישיבה, לקול זעקוניהם ובכיותיהם של החסי-דים שזעקו מרה כי כבה נר המערבי.

הארון של הקבורה נעשה מהשלחן שעליו למד האמרי אמת. מי שבנה את הארון היה החסיד רבי וולף שינפלד ז"ל שניסר את השולחן, והחסיד רבי יעקב מאיר סבינר ז"ל אשר עמד וציפה את הארון עם פח סביב וסידר את הארון. שניהם עשו זאת מתוך בכי תמרורים על כי הוסרה העטרה מעל ראשם.

מספר אחד מבני המשפחה: "למרות שהייתי צעיר לימים, לעולם לא אוכל לשכוח את מסע ההלוויה הזה. הייתה חשיכה מוחלטת כי הייתה האפלה מחמת המצב. היו שני 'לוקסים' בסך הכל, האחד למסע ההלוויה ואחרו בשביל הקבורה. הלכו דרך רחוב דוד ילין, וליד היכן שעומד בניין ת"ת 'סוכות דוד' נאמרו ההספדים על מדרגה גבוה. "לט' אשכח לאחר סתימת הגולל עמדו שם יבלחט" א' ר' מאיר היינה, ועוד כמה מנכדיו הצעירים של ה'אמרי אמת', ומרן ה'בית ישראל' ראה אותם וזעק מנהמת לבבו 'אתה יודעים איזה סבא היה לכם?', והבכי וזעקות השבר הרקיעו שחקים".

יתגדל ויתקדש שמיה רבא

סיפר מרן ה'פני מנחם' זי"ע: לאחר הסתלקותו של כ"ק אאז"ל היה ברצוני להתפלל יחד עם כ"ק אחי ה'בית ישראל' ז"ל, אולם הוא הורני להתפלל לפני התיבה במנין לחדו, באומרו שבספרים איתא שאיש ישראל בחייו בזה העולם מביא קדושה, ובהסתלקותו נחסרת קדושה זו ממקומה ולכן אומרים אחריו יתגדל ויתקדש שמיה רבא. והוסיף לומר שעתה שנסתלק כ"ק אאז"ל, שהיתה מעלתו גדולה למאוד והרבה כלי"כ קדושה, בוודאי יש לו מר יתגדל ויתקדש שמיה רבא. כפי שהבנתי דבריו היתה כוונתו עמוקה יותר, שהבנים צריכים לומר קדיש אחר אביהם כדי שהי קדושה שפעל בחייו תישאר וימשיך כוחה".

כידוע, בצוואתו המקורית שנכתבה בשנת תרצ"ו כתב כי את מקומו צריך למלא אחיו, הגה"צ רבי משה בצלאל הי"ד. בשנת תש"א אחר בואו לארץ-ישראל הוסיף לצוואתו: "כל זה נכתב קודם השעוריות, אולם כאשר פנים חדשות בא אני מוסר ההנהגה לבני מ' ישראל שיחיה".

על כך סיפר מרן ה'פני מנחם' זצוק"ל: כ"ק אאז"ל כתב בצוואתו שהוא מוסר לו את כל הנהגת הדור, אך לאחר החורבן הגדול כתב, כל זה נכתב קודם השעוריות, ועתה הוא מוסר ההנהגה לבנו הבית ישראל ז"ל. אולם גם צוואתו הראשונה לא בכדי כתבה, כנראה שאותו דור של העקידה היו צריכים רבי שלהם.

"הכרתי את רבי משה בצלאל ז"ל בילדותי, בשעה שהיה מברך ברכה או עומד בתפילה היה הוא גופו רועד ועמו כתלי בית המדרש. לתומי שאלתי מי יותר גדול, האם כ"ק אאז"ל או רבי משה בצלאל ז"ל, השיבו לי שכ"ק אאז"ל גדול יותר. חזרתי ושאי' לתי' אם כן מדוע בשעה שרבי משה בצלאל מברך ברכה הוא מזדעזע כולו, ואילו על כ"ק אאז"ל אין מכירים שום השתנות. הוא עשה ברכה בקדושה ובטהרה, אבל לא הכירו זאת עליו. הסבירו לי שאבי רועד מבפנים ואצל רבי משה בצלאל רואים זאת באיתגליא. ואני עמדתי להסתכל איך אבי רועד מבפנים ולא ראיתי, אבל הבנתי זאת היטב, כי בכל תנועותיו של אותו צדיק קדוש עליון ראיתי את דבקותו והתקשרותו למעלה".

יום שלישי, א' בסיון תשע"ח **המגשר קהילות** | 23